

DIADOKHOI KAYNAKLARINDAN HEIDELBERG *EPITOME*'Sİ: METİN VE ÇEVİRİSİ
HEIDELBERG EPITOME FROM THE SOURCES OF DIADOCHI: TEXT AND TRANSLATION

SEVGİ SARIKAYA*

Öz: Bu makalede Ortaçağ'da kaleme alınmış ve İskender'den sonraki olayları konu edinen anonim bir eser olan Heidelberg *epitome* üzerinde durulmaktadır. Çalışmada konunun ana özünü geçmeden önce, İskender sonrası olaylar üzerine yazılmış başlıca antik kaynaklar hakkında genel bir bilgi verilmektedir. Tarihyazıcıları bu dönemi genellikle Diadokhoi tarihi adı altında incelemeyi tercih etmektedirler. Bununla birlikte Hieronymos ve Nymphis gibi çağdaş tarih yazarlar ise Diadokhoi ve Epigonoı olmak üzere iki başlık altında ele almaktadırlar. Bu makalede konuyla ilgili antik kaynaklar; evrensel tarih, tematik ve *epitome* şeklinde üç başlık altında değerlendirilmektedir. Doğrudan Diadokhoi tarihine odaklanan tematik ve *epitome* eserlerin ortak yönleri günümüze kadar ulaşmamasıdır. Geç bir döneme ait olan Heidelberg *epitome*, Diadokhoi tarihiyle ilgili yapıtlarla kıyaslandığında temel ve özgün bir kaynak değildir. Buna karşın Arrianos'un "İskender'den Sonraki Olaylar" çalışmasından sonra büyük bir bölümü iyi korunmuş olması bakımından önem arz etmektedir. Yitik olan Heidelberg'in MÖ 323 yılında İskender'in ölümüyle başlayan olay örgüsünü, nerede sonlandırdığı tam olarak bilinmemektedir. Bu eserden kalan fragmanlar, MÖ 305/304 yılındaki olaylarla son bulmaktadır. Heidelberg yazarının ya farklı kaynak kullanmasının ya da metni özetleyen kişinin neden olduğu bazı hatalar dışında aktardığı veriler, öncülü diğer yapıtlarla paralellik ve uyumluluk sergilemektedir. Ancak metnin yazarının yararlandığı eserleri tespit etmek pek de mümkün değildir. Belirlenebilmesinin önündeki en büyük engel yazarın ve özetleyeninin kim olduğuna ilişkin bilgi eksikliğidir. Bununla birlikte temel başvuru kaynağının, Diadokhoi tarihçileri arasında en etkili ve yetkin biri olan Hieronymos'un eseri olduğu neredeyse kesindir.

Anahtar Kelimeler: Heidelberg *Epitome* • Diadokhoi Tarihi • Epigonoı • Kardialı Hieronymos

Abstract: The article focused on the Heidelberg *epitome*, which was written in the Middle Ages and was an anonymous summary of events after the death of Alexander. In the study, firstly, was given general information about the primary sources of events after Alexander. The ancient historians usually preferred to study this period under the name of the history of Diadochi (Successors). However, contemporary historiographers such as Hieronymus and Nymphis, have studied this period under two headings as Diadochi and Epigoni. In this article, the sources of Diadochi are examined under three headings as universal history, thematic history and *epitome*. The works of thematic history and *epitome* do not survive to the present day in its complete form, but various references to it have survived. Most of it comes from the Roman period and is necessarily derivative. It is particularly difficult to re-create the original sources. The exact date of Heidelberg *epitome* and the name of the epitomator are unknown. Heidelberg *epitome*, which was written in a late period, is not a primary and original source compared to the works dealt with the history of the Diadochi. However, this *epitome* is one of the well-preserved works after Arrian's *Events after Alexander*. It is understood from the remaining fragments of *epitome* that it began with the death of the Alexander and ended with the events in 305/304 BC which Antigonos, Ptolemy, Lysimachus had proclaimed themselves kings. There are some historical errors in Heidelberg that result from the use of different resources or the scholar who summarizes the text. However, Heidelberg came out to be the same as that of nearly all the sources for the Diadochi, and it is simple and obvious. The ultimate source of historical material is uncertain. Besides it certainly used Hieronymus as his primary source.

Keywords: Heidelberg *Epitome* • The History of Diadochi • Epigoni • Hieronymus of Cardia

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. Kampüs, Sakarya.

0000-0001-6780-786X | sevgisarkaya@gmail.com

Antik Dönem’de İskender’in halefleri (*Diadokhoi* [οἱ Διάδοχοι]) hakkında geniş bir yazınsal anlatı bulunmaktadır. Bu eserlerin bazılarının konusu, sadece Diadokhoi tarihiyle sınırlıyken bazılarının ise inceleme alanı çeşitli tema ve dönemi kapsamaktadır. Geniş kültürel tarih oluşturan bu evrensel yapıtlarda konu bağlamında İskender’in haleflerine dair tarihsel olgulara ana hatlarıyla yer verilmektedir. Diadokhoi tarihinde yoğunlaşan tematik kitapların ise çok azı, döneme tanıklık eden yazarların kaleminden çıkmıştır. Ne var ki, bu çalışmaların hiçbiri günümüze eksiksiz ulaşmamıştır. Dolayısıyla aynı çağda yazılmış anı ve tarih kitaplarından oluşan temel kaynakları ortaya çıkarmak neredeyse imkansızdır. Günümüze kadar gelen yapıtların büyük bir kısmı Roma Dönemi historiograflar tarafından daha geç bir tarihte önceli eserlerden yapılan alıntı ve atıf yoluyla yazılmıştır. Bu nedenle önemli ve tutarlı verilerin çoğu, yazar adı verilmeksizin ikinci elden aktarmaların içinde kaybolmuştur. Deneyimli yazarlar pek çok eserden alıntı yapmakta ve onların üsluplarını taklit etmekteydiler. Ancak bunları körü körüne almamakla birlikte, kelime bazında olduğu gibi alıntılama ya nadiren başvurmaktaydılar. Tarih yazarları kullandıkları öz metini; söz dağarcığının değiştirilmesi, düzenin, uzunluğunun, cümle yapısının çeşitlendirilmesi, içeriğin geliştirilmesi ve bir dizi biçim değişikliğiyle maskeleymekteydiler. Böylelikle kendi eserlerine özgünlük katmaktaydılar¹. Seneca’nın (*Ep.* LXXXIV. 3-5; 8-9) da belirttiği üzere, yetenekli yazarlar çiçek çiçek gezip en iyi özleri toplayan arılar gibiydi. Çeşitli tatlardan lezzetli tek bir birleşim oluşturarak ortaya, belki kökenine ihanet eden, buna karşın geldiği yerle hiçbir ilişkisi kalmayan bambaşka bir şey çıkmaktaydı.

Historiografların önceli bir eserden yararlandığı bir diğer metot ise öz metin-esin kaynağı geleneğine dayanan özetlemeydi. Orijinal kaynaktan yapılan özetlemeler, ikinci elden anlatıların içinde birincil bilgiler içerdiği için özgün yapıt hakkında daha fazla veri sunmaktadır. Bu yöntemle iki amaç doğrultusunda başvurulmaktaydı. İlki, Photios’un kardeşi Tarasios’a yaptığı örnekte olduğu üzere kendileri ya da yakın dostlar için okunulup beğenilen eserlerin özetini çıkarmaktı. İkincisi ise Pompeius Trogus ve Metz Epitome² örneklerindeki gibi, model alınan orijinal kaynağın değindiği çoğu ayrıntıyı vermeyip ana hatlarıyla en önemli bölümlerinin içeriğini ya da iletisini kısaltarak kendi hikayelerini anlatmaktı. Teknik birincil elden bir metnin “özet” için kullanılan en yaygın Hellenice terim *epitome*’dir (ἐπιτομή) ve bu kelime “kesip kısaltmak, azaltmak” anlamına gelen *epitemnein* (ἐπιτέμνειν) fiilinden türetilmiştir. Şiir ya da edebi metinlerin özetleri için genellikle *hypotheseis* (ὑποθέσεις) kelimesi kullanılır³. MÖ IV. yüzyılda sıklıkla belgelenen *epitome* kelimesi özünde ana metnin düşünsel bir disiplinle büyük ölçüde kısaltılmış bir versiyonunu ifade etmekteydi. Ancak antik teknik yazımın pek çok türünde olduğu gibi, kesin sınıflandırıcı bir terminolojiden bahsetmek pek de mümkün değildir. Diğer bir deyişle “özet”i ifade eden *synopsis* (σύννοψις), *epidrome* (ἐπιδρομή), *ekloge* (ἐκλογή), *enkheiridion* (ἐγχειρίδιον), *anakephalaiosis* (ἀνακεφαλαίωσις), *hypographe* (ὑπογραφή) ve *hypotyposis* (ὑποτύπωσις) olmak üzere birden fazla kelime mevcuttur⁴.

İskender sonrası olaylara evrensel ya da yarı evrensel tarihlerinde yer veren yazarların öncülüğünü MÖ yak. 350-281 yılları arasında yaşamış Samoslu Duris/Douris’in 36 fragmanlık *Makedonika*⁵

¹ MacDonald 2018, 16.

² Metz Epitome, Büyük İskender’in Hyrkani ile Güney Hindistan arasındaki seferi kapsayan geç antik dönem yapıtlarının bir derlemesidir. Konuya ilişkin detaylı bilgi için bk. Baynham 1995, 60-77.

³ Konuya ilişkin bk. Dubischar 2016, 428.

⁴ Opelt 1962, 944-973; Dubischar 2016, 428; ayrıca bk. Brunt 1980, 477-494.

⁵ *FGrHist* II A 76 F 1-15; 35-56 ‘Duris’. Bunun yanı sıra Makedonia tarihi üzerine yazanlardan biri olan Genç Marsyas da *Makedonika* eserinde Diadokhoi dönemine önemli ölçüde değinmiş olmalıdır. Antigonos Mon-

eseri; Atinalı Diyllos'un yalnızca 4 fragmanlık *Historiai* kitabı⁶ –yani papirüs rulosu–; Sicilyalı Diodoros'un XVIII-XX nolu kitapları; Curtius Rufus'un X. kitabı; Plutarkhos ile Cornelius Nepos'un *Phokion* ve *Eumenes* biyografileri; Iustinus'un *Pompeius Trogus* özetinin XIII-XVII. kitapları; Appianos'un *Syriake* ve Polyainos'un *Strategemata*'sının IV. kitabının 4-21. bölümleri oluşturmaktadır⁷. Samos tiranı ve Theophrastos'un bir öğrencisi olan Duris'in kitabının tarih aralığı MÖ 370/369 yılında Makedon kralı III. Amyntas'ın ölümü ile MÖ 281 yılında Lysimakhos'un ölümüne kadar devam eden olayları kapsamaktadır⁸. Aynı zamanda yarı evrensel tarih yazımı kategorisinde değerlendirilebilecek Atinalı tarihçiler Diyllos ve Demokhares'in *Historiai* çalışmaları konu bağlamında önemlidir. Her iki yazar da olay örgüsünü kendi vatanları Atina üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Diyllos MÖ 356 yılından 297 yılını ihtiva eden 26 kitaplık genel bir tarih kaleme almıştır⁹ ve İskender'in ölümünden sonraki varisleri hakkında geniş yer vermiştir. Ünlü hatip ve devlet adamı Demosthenes'in yeğeni Leukonoeli Demokhares'a (MÖ yak. 360-275) gelince 21 ya da daha fazla kitaptan meydana gelen *Historiai* eserinde, içinde bulunduğu çağın siyasi olaylarını tarihsel bir üsluptan ziyade retorik tarzda konu edinmiştir¹⁰. Eserin içeriği hakkında pek fazla bir şey bilinmemekle birlikte en azından MÖ 322 yılında Demosthenes'in ölümü ile 289 yılında Agathokles'in ölümü arasındaki yılları içeren siyasi ve askeri gelişmeleri ele almış olmalıdır (*FGrHist* II A 75 F 2-5). Siyasi duruş olarak Antipatros'tan Demetrios Poliorketes'e kadar Makedonia karşıtlığı sergilediği bilinmektedir. İlk Kassandros ve Atina'daki temsilcisi Phaleronlu Demetrios'a karşı çıkıp Demetrios Poli-

ophthalmos'un kardeşi Pellalı Marsyas'la karıştırılmaması amacıyla biri "Yaşlı" diğeri ise "Genç" şeklinde betimlenir. Pellalı Yaşlı Marsyas'ın da 10 kitaplık *Makedonika* yapıtı mevcuttur. Yaşlı Marsyas'ın eserinin konu örgüsü Makedonia'nın ilk kralından başlayıp Büyük İskender'in Mısır'dan Syria'ya geri dönüşüyle sona erer (*FGrHist* II B 135 T 1; F 1-3). Genç Marsyas'ın *Makedonia* yapıtı hakkında neredeyse yok denecek kadar az veri bilinmektedir (*FGrHist* II B 136 T 2-3; F 4-6); ilk kitabında Gordion düğümüne değinmesinden ötürü İskender'in seferiyle çalışmasını başlatması mümkün olabilir (*FGrHist* II B 136 F 4; konuya ilişkin ayrıca bk. Anson 2015³, 17).

⁶ Atinalı Diyllos'a ilişkin daha fazla bilgi için bk. Schwahn 1931, 145-168; Billows 1990, 336 vdd.

⁷ Bir diğer önemli kaynaklar Babil kökenli olanlardır, özellikle gökbilim materyalidir. O dönemde Babil'de yıldızbilimine duyulan yoğun ilgi katlanarak artmaktaydı. Gezegenlerin konumu ve hareketleri üzerinde yapılan dikkatli bir gözlemler gelecek öngörülme çalışılıyordu. Keldaniler adı verilen Babil âlimleri öngörü ve kehanetlerini günbegün Gökbilim Güncesi adı altında toplanan kil tabletlere kaydediyorlardı. Kaydı tutulanlar sadece bunlar değil; önemli sosyopolitik, ekonomik ve doğa olayları gibi öne çıkan güncel bilgileri de içermekteydi. Bütün bu veriler daha sonra Kehanet Katalogları'nda sistematik bir halde bir araya getiriliyor ve bunlardan yola çıkılarak ilerde vuku bulması muhtemel olaylar tahmin edilmeye çalışılıyordu. Bilginlerin bu günlük kayıtlardan yararlanarak geçmişte yaşanmış önemli olayları resmi bir dille yazmaları sayesinde Kronikler ortaya çıkmıştır (Boiy 2013, 7-16; Lendering 2018, 16 vd.).

⁸ *FGrHist* 76 T 5; F 1-15; 35-55= Diod. XV. 60. 6. Antik yazarlar bilhassa Plutarkhos (*FGrHist* II A 76 F 38-40; 53; 67= *Per.* XXVIII. 2-3; *Dem.* XIX. 3; XXIII. 4; *Eum.* 1) tarafından Samoslu Duris *Makedonika* eserinin güvenilirliği ve doğruluğu bakımından ağır tenkitler almıştır. Modern yazarların görüşüne nazaran Duris anlatımındaki duyumculuk ve heyecan uyandırıcı stili nedeniyle trajik tarihyazımının en iyi temsilcisi şeklinde kabul görmektedir. Duris hakkında daha detaylı bilgi için bk. Billows 1990, 333-336; Pownall 2013, 43-56; Hau 2016, 136-141.

⁹ *FGrHist* 73 T 1-3= Diod. XV. 14. 5; 76. 21. 5.

¹⁰ *FGrHist* 75 F 1-2; T 3= Ath. *Deip.* VI. 62 p. 252-253 b-d; Cic. *Brut.* 286.

orketes'i kısmen desteklemiştir. Ancak MÖ 307 yılından itibaren Atina meclisinin Antigonos ve Demetrios'a "Kurtarıcı" ve "Kurtarıcı Tanrı" kült unvanlarını vermesi ve adlarına dikilen dekretlerin sayısındaki abartılar karşısında eleştiri oklarını bu defa da onlar üzerine çevirmiştir (*FGrHist* II A 75 F 1-2). Bu nedenle MÖ 303 yılında sürgüne gönderilmiştir. MÖ 280 yılında amcası Demosthenes'in onuruna bir heykel dikilmesini sağlamıştır¹¹. Duris'in, Diylos'un ve Demokhares'in eserlerinin ortak noktası Antipatros, Antigonos ile özellikle Kassandros ve Demetrios'un Atina'da kurmaya çalıştıkları tam hakimiyet savaşımalarını betimledikleri, Hellas ve Makedonia üzerinde yoğunlaştıkları bölümlerin korunmasıdır. İçinde bulunduğu dönemin tarihini anlatan yazarlar arasında diğer eserler gibi hakkında çok az şey bilinen 10 kitaplık *Historiai*'yla Antigonos Gonatas'ın hocası Olynthoslu Euphantos da eklenebilir¹². Aynı şekilde MÖ 213 yılında ölen yaşlı Aratos'un bir çağdaşı Atinalı? Phylarkhos da büyük bir bölümü şimdi yitip olan ve sadece 85 fragmanı korunan 28 kitaplık *Historiai* da İskender sonrası olaylar için başvurulması gereken eserlerden biridir. Phylarkhos çalışmasını Hieronymos ve Duris'in yapıtlarını sonlandırdığı MÖ 272 yılında Pyrrhos'un ölümünden başlatıp büyük ihtimal MÖ 220/219 yılında Ptolemaios Euergetes, eşi Berenike ve Spartalı III. Kleomenes'in ölümüyle¹³ noktalamaktadır¹⁴.

MÖ yak. 90-20 yılları arasında yaşamış Sicilyalı Diodoros, 40 kitaplık *Kitaplık/Dünya Tarihi*'nin (*Bibliothēke* [Βιβλιοθήκη]) İskender sonrası olaylara ayırdığı XVIII.-XX. kitaplarını Hieronymos'un kayıp eserini baz alarak oluşturmuştur. Ayrıca Diylos ve Duris'in çalışmalarına çeşitli göndermeler yapmıştır. Aynı şekilde MS III. yüzyılda Iustinus tarafından muhtemelen okul dersleri için hazırlanan Latince kısa bir metin de söz konusu olayları bütünleyen aydınlatıcı veriler içermektedir. Iustinus, Diodoros'un çağdaşı olan Pompeius Trogus'un (MÖ 30-MS 14)¹⁵ *Historiae Philippicae* (*Philippos Tarihi*) başlıklı oldukça uzun eserini özetlemiştir. Latince yazılan bu eser kayıptır ve Iustinus'un *epitomesi* sayesinde içeriği bilinmektedir. *Epitome Historiae Philippicae*, 44 kitaptan meydana gelmektedir. Bunlardan XI-XII. kitapları İskender'in hükümlerinde yoğunlaşırken, XIII-XV'e kadarki kitaplar MÖ 323 yılından 297 yılında Kassandros'un ölümüne kadar uzanan olaylara; XVI ile XVII kitaplar ise MÖ 297-282 yılları arasında süregiden tarihsel olgulara ayrılmıştır. Trogus'un hangi kaynakları kullandığı bilinmemekle birlikte onlar arasında Hieronymos'un eserinin yer alması mümkündür. Bununla birlikte Iustinus'un özeti kısa olmasının yanı sıra dikkatsizce

¹¹ Plut. *Dem.* 30. 4= *FGrHist* 75 F 3. Demokhares'e ve eserinden kalan fragmanlara ilişkin bk. *FGrHist* 75 F 2= Ath. *Deip.* VI. 253 b-d; ayrıca bk. Billows 1990, 337-339; Bosworth 2002, 27-28.

¹² *FGrHist* II A 74 T 1-3; F 1-4= Diog. Laert. II. 110; 113.

¹³ *FGrHist* II A 81 F 1-46. Phylarkhos için bk. Hau 2016, 141-148.

¹⁴ Polybios aralarında Duris ve Phylarkhos'un da bulunduğu evrensel tarih yazarların olayları dramatize etmelerini, abartmaları ve gereksiz uzatmalarını sert bir dile eleştirmiştir. Yazara (XXIX. 12; II. 56) göre, ele alınan konular basit olmasına rağmen, yazdıklarının doğruluğu ve içeriğiyle değil kitapların sayısı ile tarihçi olduğunu sanan bazı yazarlar, zamanında kısaca anlatılan olayları retorik bir tarzda uzun uzadıya anlatmaktaydılar. Dövüşmeleri abarttıkları yetmezmiş gibi 10 ya da 10'dan da daha az askerin öldüğü savaşları çok büyük ve önemli bir mücadelemiş gibi aktarmaktaydılar. Bir kuşatmada muhasara tekniklerini, manevraları ve cüretkâr saldırıları üzerinde durulması gerekirken onun yerine çekilen ıstırapları hayal güçlerinden beslenerek yazmayı tercih etmektedirler (konuya ilişkin ayrıca bk. Breisach 2009, 54-55).

¹⁵ Pompeius Trogus, Gallia Narbonensis'te doğmuştur. Tarihçiliğinin yanı sıra ansiklopedik ya da sözlük bilimsel yazarlığıyla da bilinir.

alıntılanmıştır ve çoğu zaman metinler anlaşılmemektedir¹⁶. MS I.-II. yüzyıllarda Khaironeialı Plutarkhos'un döneme ışık tutan biyografileri arasında *Eumenes*, *Phokion*, *Demetrios* ve *Pyrrhos* yer almaktadır. Yazar biyografilerini özellikle ahlaki değerleri öne çıkarmak için yazmıştır ve bu nedenle konu edindiği yaşamları bu amaca göre seçmiştir. Nitekim evrensel ya da yarı evrensel yapıtlarda incelenen tarihin alanı ne kadar genişse, onun herhangi bir evresinin ele alınışı o kadar ana hatlarıyla betimlenmiş olmaktadır.

Eserinin biçimi ve konu dokusunu yalnızca İskender sonrası münferit olaylarla sınırlayan ilk tematik yapıtlar, Kardialı Hieronymos ile Herakleia Pontikeli Nymphis'in kalemle yazıya dökülmüştür. Historiograflar yeni politik yapının geliştiği bu döneme tanıklık etmekle birlikte çalışmalarında yaşanan olayların kapsamlı tasvirini sunarak önemli tarihi olgulara ayrıntılarıyla yer vermişlerdir. Ancak söz konusu yazarların yapıtlarının orijinaleri günümüze koruna gelmemiştir. Hieronymos'un *Diadokhoi'un Tarihi* (*ton diadokhon historiai* [τῶν διαδόχων ἱστορίαι]) başlıklı çalışması en temel ve yetkin kaynaktır. Gerçi historiografin ilgili yapıtı, antik yazarlar tarafından bu adlandırmanın yanı sıra, *İskender'den sonraki Olaylar* veya *Epigonoı'un İşleri/Olayları* gibi dönemden döneme çeşitli şekillerde aktarılmıştır¹⁷. Bu karışıklığı gidermek amacıyla Nymphis'in eseri de göz önünde bulundurularak *Diadokhoi ve Epigonoı'un Tarihi* olarak tek bir başlık altında senkretizm edilmeye çalışılmıştır¹⁸. MÖ 10 Haziran 323 yılında Babil'de Büyük İskender'in ölümünü nirengi noktası alan Makedonia imparatorluğunun ömründe Hellenistik Dönem şeklinde adlandırılan bir süreç başladı. Bu dönem genellikle antik kaynaklarda İskender'in halefleri (*Diadokhoi* [οἱ Διάδοχοι]) şeklinde anılırken; bunla birlikte Hieronymos ve Nymphis gibi çağdaş ya da ardılı tarihçiler bu çağı Diadokhoi ([birinci kuşak] halefler) ve Epigonoı (ikinci kuşak halefler) olmak üzere iki başlık altında incelemeyi tercih etmişlerdir¹⁹. 42 yıllık bir zaman dilimine yayılan Diadokhoi çağı İskender'in ölümüyle başlayıp MÖ 281 yılında İskender'in son komutanı Seleukos'un öldürmesiyle sona er-

¹⁶ Örneklendirilecek olunursa Iustinus (XIV. 6. 13) gerçekte Amyntas oğlu II Philippos'un kızı olan Thessalonike'yi Philippos III Arrhidaios'un kızı şeklinde zikreder. Perdikkas'ın ordusunun, o sırada Mısır'da bulunmadığı halde Antipatros'u orada terk ettiğini kaydeder (XIII. 8. 2). Bu hata ve tutarsızlıkların Trogos'a ait olmadığı, özetten kaynaklandığı açıktır (detaylı bilgi için bk. Anson 2015², 38-39).

¹⁷ Diodoros ile Iosephos, Hieronymos'un yapıtını "*Diadokhoi'un Tarihi*" şeklinde zikrederler. Diod. XVIII. 42. 1= *FGrHist* II B 154 T 2: ὁ τὰς τῶν διαδόχων ἱστορίας. Diodoros anlatısının sürdürürken Hieronymos'a atıfta bulunduğu eserin tam adını vermektense "*Hieronymos'un Historia*"sı şeklinde kısaltmayı tercih eder: Diod. XVIII. 50. 4; XIX. 44. 3; XIX. 100. 1-3= *FGrHist* II B 154 T 3-6: Ἱερώνυμον μὲν τὸν τὰς ἱστορίας. Ioseph. *Cont. Ap.* I. 213: ὁ τὴν περὶ Διαδόχων ἱστορίαν συγγεγραφέως. Buna karşın Suda ilgili yapıtı "*İskender'den sonraki Olaylar*" olarak verir. Suda ι 201 s.v. <Ἱερώνυμος= *Hieronymos*>= *FGrHist* II B 154 T 1, Καρδιανός, ὃς τὰ ἐπ' Ἀλεξάνδρῳ πραχθέντα συνέγραψε. Halikarnassoslu Dionysios ise "*Epigonoı'un İşleri/Olayları*" şeklinde kaydeder. Dion. Hal. *ant.* I. 6. 1= *FGrHist* II B 154 F 6: συγγραφέως ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ.

¹⁸ Jacoby 1913, 1547.

¹⁹ *Diadokhoi ve Epigonoı* ayrımını yapan çağdaş tarihçiler için bk. Hieronymos: *FGrHist* II B 154 T 10= Diod. I. 3. 3; Nymphis: *FGrHist* III B 432 T 1-4= Suda v. 598 s.v. <Νύμφις= *Nymphis*>; bu kavram için ayrıca bk. Iust. XVII. 2. 3-5.

Diodoros'un (I. 3. 3) aktarımından da tarihçilerin konu ve dönem ayrımına gittikleri açıkça anlaşılabilir. Bazıları anlatımını sadece Philippos'un edimleriyle sınırlarken, bazıları İskender'in bazıları ise Diadokhoi ya da Epigonoı'un işleriyle bitirir. Ayrıca bk. Billows 1990, 331 dn. 7.

mektedir²⁰; MÖ 281 yılında başlayan MÖ 30 yılında ise son Makedonia krallığı Ptolemaiosların egemenlik bölgesi olan Mısır'ın Roma eyalet haline getirilmesiyle Epigonoî'la birlikte Hellenistik Dönem de noktalanmaktadır. Hieronymos çalışmasını Büyük İskender'in ölümünden MÖ 272 yılında Epeiros Kralı Pyrrhos'un ölümüne kadar 50 yıla aşkın cereyan eden siyasi olaylar üzerine odaklamıştır. Böylece historiograf, Epigonoî kısmında Hellenistik krallar tarihi bağlamında Pyrrhos'la birlikte Roma'nın erken döneminin kısa bir tarihine de değinmiştir²¹. Tarih yazarının 104 yıl süren hayatı kadar kitabı da uzun bir zaman dilimini ve geniş olaylar yelpazesini içermektedir. Bu nedenle Halikarnassoslu Dionysios hiçbir okurun Hieronymos'un aşırı uzun eserini sonuna kadar okumaya dayanamayacağını dile getirir²². Ancak bu durum kendisinden sonraki neredeyse tüm tarih yazıcılarının ana kaynak olarak onu kullanmasının önüne geçememiştir. Eserin hatırı sayılır tarihi gerçeklik içerdiği kabul edilir. Zira 104 yaşına kadar yaşadığı rivayet edilen devlet adamı ve tarihçi Hieronymos (MÖ 364-260), kalem aldığı olayların birçoğunda aktif rol oynamıştı; bu nedenle eserini görgü tanıklarına, belgelere ve kişisel deneyime dayanarak yazmıştır²³. Aynı zamanda Kardialı Eumenes, Antigonos Monophthalmos, Demetrios ve Antigonos Gonatas gibi yakın arkadaş çevresi sayesinde önemli diplomatik, askeri ve idari görevler icra etti. MÖ 320 yılında Antipatros'a; 319 yılında ise Nora'da kuşatma altına alınan Eumenes tarafından Antigonos'a geçici anlaşma şartlarını bildirmek için elçi olarak gönderildi²⁴. MÖ 316/315 yılında Gabiene'de Eumenes'in ölümünden sonra Antigonos'un tarafına geçti²⁵. MÖ 312/311 yılında Syria'da ve MÖ 301 yılında Ipsos'ta Antigonos'a hizmetlerini sundu; onun ölümü üzerine Antigonos ailesine bağlılığının bir göstergesi olarak Demetrios'un hizmetine geçti²⁶. MÖ 293 yılında kentin ayaklanmasından sonra yani MÖ 291 yılında Demetrios Poliorketes, tarih yazarını Thebe'ye *epimeletes kai harmostes* (denetici ve yönetici) olarak atadı²⁷. Ömrünün son günlerini ise Antigonos II Gonatas'ın yanında geçirdi²⁸. Hieronymos adeta çağının canlı belleği ve ayaklı kütüphanesiydi. Döneme son derece vakıf ve gerçeklere dayanan bir tarihçi olduğu anlaşılmaktadır. Historiografin kitabından ana taslağının kurgusuna ilişkin, ancak değerli bilgiler sunan on sekiz fragmanlık küçük bilgi parçalarından geriye pek bir şey ulaşmamıştır²⁹. Eserinin büyük bir bölümü Diodoros'un aktarımı sayesinde bilinmektedir. Tarih yazarının

²⁰ MÖ 281 yılında Korupedion (Bolluk Ovası?) Savaşı'nda Lysimakhos'un hemen ardından Ptolemaios Keraunos'un hamisi Seleukos'u öldürmesiyle İskender'in son halefi de ortadan kalkmıştı; artık onların yerini ikinci kuşak halefleri almıştı (Iust. XVII. 2. 3-5).

²¹ Halikarnassoslu Dionysios (*ant.* I. 6. 1) Kardialı Hieronymos'un *Epigonoî* hakkındaki eserinde Roma'nın erken dönemine (*arkhaiologia*) değinen bildiği ilk tarihçi olduğunu kaydeder.

²² Dion. Hal. *Comp.* 4. 30 [112]= *FGrHist* II B 154 T 12; ayrıca bk. Bosworth 2002, 25 dn. 69.

²³ Hieronymos'un 104 yıl yaşadığına ilişkin aktarım için bk. *FGrHist* II B 154 T 2= Lucian. *Macrob.* 22.

²⁴ Diod. XVIII. 42. 1; 50. 4= *FGrHist* II B 154 T 3-4 '*Hieronymos*'; Plut. *Eum.* XII; Iust. XIV. 2. 4-5. Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Sarıkaya 2016, 749.

²⁵ Diod. XIX. 44. 3= *FGrHist* II B 154 T 5 '*Hieronymos*'.

²⁶ Diod. XIX. 100. 1-3= *FGrHist* II B 154 T 6 '*Hieronymos*'. Antigonos için yaptığı askeri görevler için bk. Lucian. *Macr.* 11= *FGrHist* II B 154 T 7; F 8 '*Hieronymos*'.

²⁷ Plut. *Demetr.* XXXIX. 1-3= *FGrHist* II B 154 T 8 '*Hieronymos*': καταλιπὼν αὐτοῖς ἐπιμελητὴν καὶ ἀρμοστήν Ἰερώνυμον τὸν ἱστορικόν.

²⁸ Paus. I. 9. 8= *FGrHist* II B 154 T 11; F 9 '*Hieronymos*'; konuya ilişkin ayrıca bk. Bosworth 2002, 25 vd. Anson 2015², 12-13.

²⁹ Hieronymos için bk. *FGrHist* II B 154 T 1-12; F 1-19; ayrıca bk. Brown 1947, 684-696; Drews 1962, 383-392;

antlaşmalar, buyruklar ve mektuplar gibi resmi belgelere dayanan kitabı, ayrıntılı bilgiler içermekte ve siyasal çözümler önermektedir. İskender'den sonraki süregiden olayları yazan, Roma Dönemi yazarlarından Diodoros, Iustinus, Arrianos, Plutarkhos ile Deksippos ve Heidelberg özetleyicisi gibi daha geç tarihçilerin konu bağlamında temel başvuru kaynağıdır³⁰.

Herakleia Pontikeli yerel historiograf ve kentin hatırı sayılır devlet adamı olan Nymphis MÖ 315-310 yılları arasında doğdu. *Büyük İskender, Halefler ve Torunları Üzerine* (Aleksandros; *Diadokhoi kai Epigonoï* [Περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων καὶ ἐπιγόνων βιβλία] adlı yapıtı³¹ Hieronymos'un kitabıyla ortak bir akıbeta uğramıştır. Ancak historiografin, İskender'in birinci (*diadokhoi*) ve ikinci kuşak (*epigonoï*) haleflerini ele alan bu çalışmasının adından başka herhangi bir fragman ele geçmediği için yitik yirmi dört kitabının ana motifi üzerine söylenecek pek veri yoktur³². Tarih yazarının kitabını hangi olaylarla başlattığı bilinmese de, MÖ 247/246 yılında III. Ptolemaios'un tahta çıkışıyla bitirmiş olmalıdır³³. Ana konusunu sadece İskender'in halefleri üzerine odaklayan bir diğer yapıt ise tarihçi ve coğrafyacı olan Knidoslu Agatharkhides'in *Diadokhoi'un İşleri* (τῶν διαδόχων πράξεις) başlıklı yapıtıdır. MÖ yak. 215-145 yılları arasında yaşayan ve Polybios'un çağdaşı olan Agatharkhides, Aleksandria'da (İskenderiye) ikamet etmiş ve eserlerini Ptolomaios IV Philometor'un hükümdarlığı sırasında yazmaya başlamıştır. Yazarın başyapıtını, Erythrai (Kızıldeniz) Denizi'nin her iki yakasındaki bölgelerin flora, fauna ve etnografyasını betimleyen tarihsel coğrafyadan meydana gelen 5 kitaplık *Erythrai Denizi Üzerine* (Περὶ τὰς Ἐρυθρὰς Θαλάσσης) çalışması oluşturmaktadır. Bunu 10 kitaplık *Asia'daki Olaylar* (Τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν) ile 49 kitaplık *Europe'daki Olaylar* (Τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην) başlıklı tarihsel eserleri izler³⁴. Eserlerinden hiçbiri günümüze tam olarak koruna gelmemiştir; en uzun ve kapsamlı veriler *Erythrai Denizi Üzerine* yapıtındandır³⁵. *Diadokhoi'un İşleri* çalışmasından iki fragman, MS 37-yak. 102 yılları arasında yaşayan Yosef ben Ma-

Errington 1970, 49-77; Hadley 1969, 142-152; Simpson 1959, 370-379; Rosen 1967, 41-94; Hornblower 1981; Hau 2016, 166-167.

³⁰ Daha detaylı bilgi için bk. Rosen 1967, 41-94; Hammond 1988, 95-96; Roisman 2010, 135.

³¹ Nymphis bilindiği kadarıyla iki tarihi eser kaleme almıştır (*FGrHist* III B 432 T 1-4 'Nymphis'; ayrıca bk. *FGrHist* III B 432 Komm. 258). Bunlardan birincisi; *Büyük İskender, Diadokhoi ve Epigonoï* tarihini anlatan kapsamlı bir çalışmadır. 24 kitaptan oluşan bu eserin hemen hemen tamamı kaybolmuştur (Suda v. 598 s.v. <Νύμφις= Nymphis>). Bununla birlikte, Nymphis'in diğer eseri olan Herakleia Pontike üzerine kaleme aldığı 13 kitaptan oluşan incelemesi, kısa süre içinde kent tarihini anlatan standart bir eser kabul edilmiştir. Suda'ya (v. 598 s.v. <Νύμφις= Nymphis>) göre *Herakleia Pontike Tarihi*, İskender'in halefleri ve onların selefleri zamanından başlayıp Herakleia'da 84 yıl süren tiranlık rejiminin sonuna (MÖ 280) ve MÖ 247/246 yılında Mısır Kralı Ptolemaios III Euergetes'in MÖ 246 yılında tahta çıkışına kadarki olayları konu almaktadır (*FGrHist* III B 432 T 1 'Nymphis'). Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Heinemann 2010, 201-207; Arslan 2015, 148 vd. Yazarın *Herakleia Pontike Tarihi* eserine ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2007.

³² Günümüze sadece Kızıldeniz'deki (Arabistan ve Mısır sahillerindeki) zehirli yılanların ve deniz kaplumbağalarının boyutlarını anlatan bir fragman kalmıştır (*FGrHist* III B 432 T 1; F 17 'Nymphis'= Ael. An. XVII. 3; *FGrHist* III B 434 F 17 'Memnon'). Daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Arslan 2007, 9.

³³ *FGrHist* III B 432 T 1 'Nymphis'= Suda v. 598 s.v. <Νύμφις= Nymphis>.

³⁴ *FGrHist* II A 86 T 2= Phot. Bibl. cod. 213.

³⁵ *Asia'dan* toplam 4 fragman: *FGrHist* II A 86 F 1-4; *Europe'den* 12: *FGrHist* II A 86 F 5-17; *Erythrai Denizi Üzerine*: *FGrHist* II A 86 F 18-22. Son eseri hakkında daha fazla bilgi için bk. Burstein 1989; Agatharkhides için bk. Hau 2016, 148-158.

tityahu namıdiğer Flavius Iosephos'un Yahudilerle ilişkili Agatharkhides'e yaptığı göndermeler sayesinde bilinmektedir³⁶. I. Ptolemaios tarafından MÖ 302/301 yılında Kudüs'ün ele geçirilişine ve bu esnada yaşanan Yahudilerin boş inançlarına değinen kısa pasaj ile Seleukos kralı I. Antiokhos'un kızı Stratonike'nin edimleri hakkındaki anlatımı kalmıştır. Demetrios II Aitolikos'la (MÖ yak. 276-229) evli olan Stratonike, MÖ yak. 239 yılında eşini terk edip Makdonia'dan Syria'ya döner. Evlenme teklifinde bulunduğu yiyeni Seleukos II Kallinikos onunla evlenmeyi reddeder. Bunun üzerine Stratonike, Babil seferiyle meşgul olan krala karşı Antiokheia'da isyan başlatır. Seleukos kenti zaptedince Pieria'daki Seleukeia'ya sığınır; burada kaçma fırsatı olmasına rağmen, gördüğü rüya neticesinde orda kalmaya karar verir³⁷. Agatharkhides'in bu fragmanları Epigonoı (ikinci kuşak halefler) dönemine aittir³⁸.

Diadokhoı tarihine ilişkin günümüze ulaşan eserlerin önemli bölümünü *epitomeler* teşkil etmektedir. Bunların başında Arrianos'un ve onun eseriyle aynı adı ve kaderi paylaşan Deksippos'un çalışması ile bu makalenin konusunu teşkil eden Heidelberg gelmektedir. MS II. yüzyılda yazan İskender tarihçisi Arrianos'un Τὰ μετὰ Ἀλέξανδρον= *Historia Successorum Alexandri (İskender'den Sonraki Olaylar)* adlı kitabı, yazın hayatına kazandırdığı yapıtlardan sonuncusu şeklinde öngörülmektedir. Başlığından da anlaşıldığı üzere İskender İmparatorluğu'nun yazgısını ve komutanlarının kanlı taht kavgasını ihtiva etmektedir. Arrianos'un söz konusu çalışması, MS IX. (yak. 810-yak. 893) yüzyılda yaşamış Konstantinopolis *patriarkhesi* Photios'un *Bibliotheka* ya da *Myriobiblon* olarak adlandırılan eserinde yaptığı özet sayesinde tanınmaktadır. Bu anıtsal yapıt esas itibariyle Photios'un, kardeşi Tarasios'a göndermek amacıyla tarih, felsefe, hitabet, tarihi coğrafya, gramer, doğa tarihi, roman, hekimlik gibi birçok değişik konuda 122; teoloji alanında ise 158 tane olmak üzere toplamda 280 adet kitaptan yapılan zahmetli bir gözden geçirme sonucunda özet niteliğinde bir derlemedir. Tanıtılan kitapların küçük bir kısmı Klasik Dönem'e; büyük bir bölümü, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait olmakla birlikte, Photios'un *Bibliotheka*'sının temel ögesini Doğu Roma literatürü ile ilahiyat eserlerinin oluşturduğu anlaşılır³⁹. Photios ilgi odağı çerçevesinde yazınsal ürünleri özleri açısından önem derecesine göre sınıflandırmış ve birkaç satırla yetmiş sayfa arasında değişen incelemeler bırakmıştır. Bu seçki içerisinde, 92 numaralı *codex* olarak bilinen özet ise Arrianos'un eserine ayrılmıştır. Photios'un kardeşi Tarasios için kaleme aldığı seçkisinden Arrianos'un *İskender'den Sonraki Olaylar* adlı eserinin sadece birinci ile onuncu kitabına kadar okuyup ana hatlarıyla özetlediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Arrianos'un çalışmasını nerede sonlandırdığı bilgisine tam anlamıyla vakıf olunmamaktadır. Yapıtına ilişkin bilgiler birinci ve onuncu kitaplar çerçevesinde MÖ 10 Haziran 323 yılında İskender'in ölümünün hemen akabinde cereyan eden olaylardan MÖ 320/319 yılında Antigonos'un Eumenes'e karşı yürüttüğü savaşa; Antipatros'un kralları, Arrhidaios ve IV. İskender'i

³⁶ *FGrHist* II A 86 T 4, F 20 a-b= Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 4-6; *Cont. Ap.* I. 22 [205-211].

³⁷ *FGrHist* II A 86 F 20 a-b= Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 4-6; *Cont. Ap.* I. 22 [205-211]; ayrıca bk. Bar-Kochva 2010, 288-289; Ogden 2017, 295-297 dn. 99.

³⁸ G. Bauer (1914, 92) Diodoros'un kullandığı kaynaklar arasında Hieronymos'un yanı sıra Agatharkhides'in de bulunmasından ötürü, Heidelberg özetleyicisinin Agatharkhides'in çalışmasından yararlanmasının mümkün olabileceğini belirtir. Diodoros'un Agatharkhides'in eserlerinden yararlandığı kısımlar için bk. Diod. I. 32-41. 3: *Erythra Denizi Üzerine*; III. 11: *Asia'daki Olaylar*.

³⁹ Treadgold 1980, 4 vd.; Wilson 1994, 1-4. Photios'un hayatına dair bilgi için bk. Varona-Domínquez 2013, 105-148.

(MÖ 323-310) yanına alarak Makedonia'ya geçişine⁴⁰ değin geçen süreçten ibarettir. Arrianos'un, Hieronymos gibi selefi yazarların eserlerini derleyip sentez yaparak oluşturduğu yapıtını değerli kılan nokta konusunun doğrudan İskender'in ardıllarını içermesi; salt bu alan üzerine çalışmalarını yoğunlaştıran Hellenistik yazarların eserleriyle kıyaslanınca önemli bir bölümünün günümüze ulaşabilmesinden gelmektedir⁴¹.

Photios'un özetlediği bir diğer eser ise MS III. yüzyılda (200-276?) yaşamış Publios Herennios Deksippos'un, Arrianos'un yapıtıyla aynı ismi taşıyan ve 4 kitaptan meydana gelen Τὰ μετὰ Ἀλέξανδρον adlı çalışmasıdır⁴². Atinalıların önde gelen ailelerinden birine mensup olan Deksippos iyi bir eğitim almıştı ve dönemin ünlü retorik hocalarından biriydi. Ailesine birbirini izleyen kuşaklar boyunca Roma vatandaşlığı ihsan edilmişti. Anavatanı Atina'da yaşamayı tercih eden Deksippos, kenti Alman kavimlerinden Herulilerin saldırısına uğrayınca Atinalılardan bazılarıyla onlara karşı direniş sergilemiş ve buna *Skythika* (Σκυθικά) eserinde etraflıca yer vermiştir (*FGrHist* II A 100 F 28). Deksippos'un *İskender'den Sonraki Olaylar* başlıklı yapıtını, Arrianos'la aynı adı taşıyan kitabı model olarak oluşturduğu düşünülmektedir. Zira iki eserin olay örgüsü birbirleriyle büyük bir benzerlik teşkil etmektedir. İki çalışma da İskender'in ölümüyle başlar ve Babil'de ilk satraplık dağılımıyla devam eder⁴³; ardından eşzamanda cereyan eden Trakya ve Kappadokia'daki askeri seferlerle birlikte Lamia Savaşı tasvir edilir⁴⁴. Bu bağlamda Photios, Deksippos'un satraplık dağılımına kadarki kısımları özetle aktardıktan sonra "*onun hikayesinin bu ve bundan sonraki bölümlerinin Arrianos'un anlatısıyla genellikle uyum içerisinde olduğunu*" belirtir⁴⁵. Bu nedenle Deksippos'un eserinin ilerleyen kısımlarını özetlemeye son verir. Deksippos'tan kalan diğer fragmanların önemli bir kısmı Lamia Savaşı'yla ilgilidir⁴⁶. Bu nedenle yazarın kendi vatani Atina üzerine yoğunlaştığı ve kentinin eski görkemini idealize ettiği ileri sürülmektedir⁴⁷. Bununla birlikte Heidelberg *Epitome*'nin kaynağının ise Deksippos'un ilgili yapıtının olabileceği düşünülmektedir. Böylesi bir savın öne sürülmesine Heidelberg ile Suda'nın Kardialı Eumenes'le ilgili bir pasajındaki sergilediği benzerlik yol açmıştır: Heidelberg *Epitome* (*FGrHist* II B 155 F 3 (1): ὅτι ὁ Εὐμένης σοφὸς ὦν ἐκ τῶν στρατηγῶν καὶ διαδόχων Ἀλεξάνδρου; Suda (ε 3579 s.v. <Εὐμένης= Eumenes>) ὁ δὲ Εὐμένης οὗτος ὑπὸ Ἀντιγόνου ἀναρεῖται, ἀνὴρ σοφώτερος ἢ κατὰ τοὺς λοιποὺς τῶν Μακεδόνων δόξας εἶναι καὶ ἀνεπίληπτος ἐν στρατηγίαις, ὡς καὶ τῷ ἔπειτα χρόνῳ παρασχεῖν ὄνομα: *Bu Eumenes Antigonos tarafından öldürüldü, Makedonların geriye kalan ünlü kişilerden çok daha bilge ve stratejik meselelerde kusursuz olan bir adamdı, öyle ki*

⁴⁰ Ayrıca bk. Diod. XVIII. 39. 7-40. 1.

⁴¹ Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Sarıkaya 2013, 329-345.

⁴² *FGrHist* II A 100 T 5, F 8 'Deksippos'= Phot. *Bib.* 82. p. 64a21-b32; F 31= Schol. Lucian. p. 94, 23; F 32-33= Exc. De Sentent. p. 223, 2-13; 225, 15; 227, 4.

⁴³ *FGrHist* II A 100 F 8 'Deksippos'= Phot. *Bib.* 82. p. 64a21-b32; F 31= Schol. Lucian. p. 94, 23; *FGrHist* II B 156 F 1-8 'Arrianos'= Phot. *Bib.* 92. 69a.1.

⁴⁴ Arr. *Succ.* F 1 (9-12)= Phot. *Bib.* 92. 69a.1; *FGrHist* II A 100 F 32-36 'Deksippos'= Exc. De Sentent. p. 223-225; 227-228; ayrıca bk. Bauer 1914, 9; Martin 2005, 301-305; Wheatley 2013, 22.

⁴⁵ *FGrHist* II A 100 F 8 (8) 'Deksippos'= Phot. *Bib.* 82. p. 64a21-b32: καὶ τὰ ἄλλα διεῖξει ἐν πολλοῖς, ὡς καὶ τοῦτοις, Ἀρριανῶι κατὰ τὸ πλεῖστον σύμφωνα γράφων. Deksippos'a ilişkin daha fazla bilgi için bk. Millar 1969, 12-29; Martin 2006.

⁴⁶ *FGrHist* II A 100 F 32; 33a-e; 34-36 Atinalıların savaşma kararıyla ilgili; 33f savaşın genel gidişatı hakkında; 33g-l Atinalıların da bir şekilde dâhil olduğu barış görüşmeleriyle alakalıdır.

⁴⁷ Konuya ilişkin bk. Martin 2005, 305 dn. 20.

*daha sonraki zamanda onun adı anılmaya devam etti*⁴⁸. Zira Suda'nın Leonnatos, Perdikkas, Krateros ve Eumenes'in hayatlarını Deksippos'un *İskender'den Sonraki Olaylar* eserini temel alarak yazdığı savlanmaktadır⁴⁹. Ancak bu iddia için öne sürülen veriler ve gerekçeler oldukça yetersizdir. Suda'nın söz konusu kısımlarda Deksippos'u kullandığına dair açık bir ibare olmadığı gibi Heidelberg özetinin Deksippos'tan iktibas ettiğini kanıtlayacak her iki çalışmaya ilişkin yeterli fragmanda mevcut değildir⁵⁰. Buna karşın Kardialı Eumenes'in yakın dostu ve memleketlisi olan, MÖ 316/315 yılında Gabiene Savaşı'nda ölünceye kadar onun hizmetinde çalışmış Hieronymos'un Heidelberg özeti üzerinde görünmeden var olan etkisi yadsınamayacak bir gerçektir. Tarihçinin dostluk ve vatansever duygularla hareket edip Eumenes'i övmesi gayet mümkün görülmektedir. Hieronymos'un parçalar halindeki yapıtından doğrudan bu sonuca varılamasa da, onu temel kaynak alan Cornelius Nepos ve Plutarkhos'un *Eumenes* biyografisiyle Diodoros ve Iustinus'un (XIV. 1-4) çalışmalarıyla Heidelberg metnindeki benzerliklerden bu rahatlıkla çıkarsanabilir. Söz konusu bu yazarlarda Eumenes için çizilen ortak portre İskender'in zeki halefleri ve komutanlarından biri olması; Argeadai hanedanlığına sonsuz sadakat-bağlılığı ve askeri başarılarıdır⁵¹. Büyük zaferlere ve başarılarla imza atmasına rağmen, dostlarının ihaneti yüzünden Antigonos'a teslim edilmesiyle sonuçlanan trajik sonudur (Diod. XIX. 44. 3). En azından Eumenes'in ordugâhında bulunduğundan ötürü birebir tanıklık ettiği ihanetin ve sonrasında yaşanan olayların Hieronymos'un kaleminden çıktığı şüphe götürmez⁵². Bunun yanı sıra Plutarkhos'un (*Eum.* I. 1) Samoslu Duris alıntısından Duris'in de Eumenes'i takdir edilip örnek alınması gereken bir karakter olarak sunduğu anlaşılır: Kardialı fakir bir ailenin çocuğu olmasına rağmen, aldığı iyi eğitimle (τραφιῆναι δὲ ἐλευθερίως ἐν γράμμασι καὶ περὶ παλαίστραν) zekası ve cesaretini (συνετὸν καὶ ἀνδρείον) kanıtlayarak önemli konuma geldi.

Heidelberg *Epitome*, İskender öldükten sonraki MÖ 323 yılından takriben 305/304 yılına kadar vuku bulan olayların anonim bir özetidir. Hem yazarı hem de eseri özetleyen bilginin kimliğiyle birlikte el yazmasının aslı hakkında da yeterli veri yoktur. Bu nedenle muhafaza edildiği yere izafeten bu şekilde adlandırılmaktadır. 16. yüzyıldan beri Heidelberg'deki Palatina Kütüphanesi'nde bulunmaktadır ve *Codex Palatinus Graecus* 129,3 el yazmasıyla anılmaktadır. *Codex Palatinus Graecus* 129⁵³, Max Treu tarafından 19. yüzyılın sonlarında önemli Hellen atasözlerini tek bir kitapta derlemek amacıyla ulaşabildiği *codex*lerden yaptığı alıntılarını yayınlaması sayesinde keşfedilmiştir⁵⁴. Bu metnin ilk edisyonu Richard Reitzenstein tarafından 1904 yılında İskender Romansı üzerine bir de-

⁴⁸ Plut. *Eum.* I. 2; 8. 1: καὶ δόξη μὲν ἦρθη μέγας ἀπ' αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφία, τὰ δὲ ἀνδρεία κατεργασμένος; *Birini* bilgeliliğiyle diğerini cesaretiyle başardığı için bu savaşta ününe ün kattı. Ayrıca bk. Iust. XIV. 1. 11.

⁴⁹ Köhler 1890, 560–88; Reitzenstein 1904, 311; konuya ilişkin ayrıca bk. Bauer 1914, 9; Wheatley 2013, 22 dn. 12.

⁵⁰ Ayrıca bk. Reitzenstein 1904, 311-312.

⁵¹ Diod. XVIII. 42. 2; 58. 2 ve 4; XIX. 42. 5; 44. 2; Nep. *Eum.* I. 6; 2. 3; Plut. *Eum.* I. 2.

Diodoros (XVIII. 58. 2) Olympias'ın, Eumenes'e gönderdiği mektupta Eumenes'in İskender hanedanlığına bağlılığını şöyle betimler: μόνον γὰρ ἐκεῖνον πιστότατον ἀπολείφθαι τῶν φίλων καὶ δυνάμενον διορθώσασθαι τὴν ἐρημίαν τῆς βασιλικῆς οἰκίας. Konu hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Bauer 1914, 71-82; Wheatley 2013, 24; ayrıca bk. Roisman 2010, 139-148; Pownall 2013, 51-53.

⁵² Eumenes'in sonuna ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Sarıkaya 2016, 736-753.

⁵³ *Codex Palatinus Graecus* 129, doğu menşeli kâğıdın üzerine yazılmıştır, kâğıt ölçüleri 226 x 150 mm; fol. IV. 141. II; satır sayısı 28-41 arasında değişmektedir (Biedl 1948, 100).

⁵⁴ Treu 1889, 193-201; ayrıca bk. Bauer 1914, 1 vd.

nemesinde topladığı külliyatlar içerisinde Heidelberg adı altında yayımlandı⁵⁵. Ancak söz konusu *codex* Heidelberg adını veren Reitzenstein bu özeti, İskender Romansı'yla ilişkilendirerek tarihsel değeri yüksek olmayan, uydurulmuş ve abartılı bilgiler içeren çalışmalarla aynı kategorinin içerisine ekledi. Bu savın aksine Heidelberg *codex*in gerçekte Doğu Romalı bir yazarın, İskender'in ölümünün ardından bağımsız Hellenistik krallıklar kurulana kadarki İskender imparatorluğunun tarihini araştırıp yazmak amacıyla Diadokhoi Dönemi hakkında tarihsel olayları konu eden bir eserden çıkardığı özet olduğu anlaşıldı⁵⁶.

Doğu Romalı bir bilginin ilgili eserden kendi öz çalışması ya da okuması için yaptığı *synopsisten* oluşan bu *codex*in tamamı 141 sayfadan meydana gelmektedir. *Codex Palatinus Graecus* 129'da Heidelberg'in yanı sıra çok sayıda antik yazarın eserlerine de yer verilmektedir. Diadokhoi olaylarının orijinal bir versiyonunu sunan Heidelberg *Epitome*'den 4 seçme pasaj (*excerpta*) vardır; sayfa numarası 137'de başlamakta ve Iosephos'un metninden önce gelmektedir⁵⁷. *Codex*'de bahsi geçen diğer yazarların incelenmesi, *epitomenin* tarihlenmesinde önemli bir ölçüttür. *Codex Palatinus Graecus* 129'da aralarında Theognis, Aiskhylos'un da bulunduğu MÖ VI. yüzyıldan Eustathius, Constantine Manasses gibi XII. yüzyıla kadar tespit edilen 74 yazarın kronolojik bir listesi çıkarılmıştır⁵⁸. Bu listede en son Doğu Roma yazarlarının Theodoros Metokhites (1270-1332) ile Manuel Philes (1275-1345) olduğu belirlenmiştir. Bundan hareketle *epitomenin* tarihlenmesinde üst sınırı olarak (*terminus post quem*) bu zaman dilimleri, yani 13. yüzyılın sonları önerilmektedir⁵⁹. Ancak paleografların elyazması üzerinde yaptığı inceleme sonucunda 13. yüzyıldan ziyade 15. yüzyıla tarihlenmesinin daha uygun olduğu ileri sürülmektedir⁶⁰. Ayrıca süslü anlatımıyla birlikte sade üslubu ve sıklıkla yersiz, tuhaf deyimlerin harmanlanmasıyla kurulan metinde Hellenistik kelimelerin yanı sıra Doğu Roma dilbilimsel kavramların da bulunması Heidelberg özetinin Doğu Romalı bir bilginin revize ettiğini doğrulamaktadır⁶¹.

Diadokhoi tarihiyle ilgili bu özetin olay örgüsünün düzen ve seçiminde tutarlı herhangi bir plan gözetilmemiştir. Bunun yanı sıra Heidelberg özeti, İskender'den sonraki olayları konu edinen diğer eserlerle kıyaslandığında metnin niteliği zayıftır veya bu durum özetlemenin gelişigüzel yapılmasının

⁵⁵ Reitzenstein 1904, 308-315.

⁵⁶ Bauer 1914, 92-101; Wheatley 2013, 21.

⁵⁷ Bauer 1914, 1 vd.; Wheatley 2013, 21.

⁵⁸ Treu 1889, 193-201; ayrıca bk. Bauer 1914, 96: Aelianus, Aiskhines, Aiskhylos, Agatharkhides (Photios özeti), Ammonios, Dionysios Areopagites, Aelios Aristides, Aristophanes, Aristoteles, Arrianos, Basilios, Ioannes Khrysostomos, Aleksandriyalı Klemes, Demades, Demosthenes, Dio Cassius, Diodoros, Diogenes Laertios, Dionysios Halikarnasseos, Sextus Empiricus, Eunapios, Euripides, Eusebius Pamphilus, Eustathios, Thessalonicalı Eustathios *Dionysius Periegetes*, Nazianzolu Gregorios, Nyssalı Gregorios, Herakleides, Herodianos, Herodotos, Miletoslu Hesykhios, Hiob, Hippokrates, Iamblichos, Antiokhialı Ioannes, Lydialı Iohaunes, Iosephos, Isodoros, Isokrates, Kallistratos, Konstantinoslu Mauasses, Libanios, Lukianos, Manuel Philes, Maximos Tyrios, Memnon (Photios'un özeti), Theodoros Metochites, Nilos, Origenes, Paianios, Pausanias, Aleksandriyalı Philon, Philostratos, Phokylides, Photios, Piaton, Plotinos, Plutarkhos, Polybios, Porphyrios, Prokopios, Psellos, Ptolemaios, Salmasii excerpta, Septem sapientes, Sotion, Strabon, Synesios, Themistios, Theodoretos, Theognis, Tlieophrastos, Thukydidis, Ksenophon.

⁵⁹ Reitzenstein 1904, 311.

⁶⁰ Bauer 1914, 96 vd.; ayrıca bk. Wheatley 2013, 21 vd.

⁶¹ Bauer 1914, 101.

dan kaynaklanmaktadır. Zira yapıtın içeriğiyle ilgili yetersiz ve yanıltıcı bir izlenim vermektedir. Ancak kalan fragmanlar, Heidelberg'in hem Arrianos hem de Deksippos'un eserine nazaran Kassandreia ve Thessalonikeia kentlerinin kuruluşu gibi olaylarda daha detaya girdiği; MÖ 306 yılında Antigonos ve oğlunun hemen akabinde MÖ 306/305 yılında Seleukos⁶², MÖ 305/304 yılında Ptolemaios ve Lysimakhos'un kral (*basileus*) unvanını almasıyla tek bir krallık yerine Kassandros'la birlikte beş ayrı krallığın ortaya çıkması gibi daha geniş bir zaman dilimini içerdiği anlaşılmaktadır⁶³. Buna karşın Photios'un özetinden Arrianos ve Deksippos'un anlatılarını, MÖ 320/319 yılında başkomutanlık yetkisi verilen Antigonos'un Eumenes'e karşı sefer hazırlıklarına başlarken Antipatros'un Asya'dan Makedonia'ya geçişiyle sonlandırdıkları çıkarsanmaktadır.

Heidelberg özeti, bütün Diadokhoi tarihi kitaplarıyla ortak (*koine*) bir girişle başlamaktadır: Büyük İskender'in ölümünün akabinde Makedon komutanları arasında tahta kimin çıkacağı hususunda bir iç karışıklık vuku bulur. Bu kritik sorun Philippos III Arrhidaios'un Roksane'nin henüz doğurmadığı çocuğun erkek olması şartıyla İskender'in oğlu yönetimi devralacak yaşa gelinceye kadar kral olması hususunda uzlaşmaya varılarak kısa süreli bir çözüme kavuşmaktadır (*FGrHist* II B 155 F 1 (1-2))⁶⁴. Ardından Arrhidaios'un öne sürülen ya bedensel ya da zihinsel rahatsızlığı gerekçeyle Perdikkas'ın kralların hamisi olarak seçilmesine ve gerekçe olarak da İskender ölürken yüzüğünü ona verdiği anekdota değinilmektedir⁶⁵. Perdikkas'ın üstlendiği bu yetki için metinde *epimeletes kai epitropos* ibarelerini kullanırken öldükten sonra kralların himayesini devralan Antipatros için *epimeleia*; Antipatros'un ölmeden önce bu görevi bıraktığı Polysperkhon için ise *epitrope kai epimeleia* kelimelerini yeğlemiştir (*FGrHist* II B 155 F 1 (1; 2; 3)). Buna Heidelberg özetleyicisinin farklı kaynaklardan yararlanması yol açmış olabilir. Benzer durum Diodoros da gözlemlenir. Diodoros (XVIII. 23. 2) Perdikkas'ın kralların koruyucusu/himayecisi görevi için *prostasia* (προστασία) tercih ederken bir diğer pasajında (XVIII. 2. 4) ise *epimeletes* “ἐπιμελητὴν δὲ τῆς βασιλείας Περδίκκων” kelimesini kullanır. Bu görev tanımı için Deksippos (*FGrHist* II A 100 F 8) *epitropos* isim yerine fiilini “ἐπετρόπευον αὐτοῖς τὴν ἀρχήν”; Arrianos (*Succ.* F 1 (3)) ise *epitrope* ile özdeşleştirdiği *khiliarkhia* “χιλιάρχια (= ἐπιτροπή τῆς ξυμπάσης βασιλείας)”; Appianus (*Syr.* 9 [52]; ayrıca bk. *Mith.* 8) *prostates* (προστάτης) ismi yerine fiilini “προστατεύσαντος τῶν βασιλέων”; Curtius ise (X. 10. 4) *cum rege esse opiisque praeesse* ifadelerini tercih etmiştir⁶⁶.

⁶² Seleukos hâkimiyeti ve Seleukos kronolojisi hakkında detaylı bilgi için bk. Boiy 2004, 121-137.

⁶³ *FGrHist* II B 155 F1 (5). Heidelberg özetinde krallığını ilan eden Makedon komutanları arasında Kassandros'tan bahsedilmemektedir.

⁶⁴ Diod. XVIII. 2. 2-4; 23. 2; Arr. *Succ.* F I (1-12)= Phot. *Bib.* 92. 69a-69b; Corn. Nep. *Eum.* II. 2-5; *FGrHist* II A 100 F 8 'Deksippos'= Phot. *Bib.* 82. p. 64a21-b32; Curt. X. 6-10; Plut. *Alex.* LXXVII. 5; App. *Syr.* 52; Pomp. *Trog. Prolog.* 13-14; Iust. XII. 15. 1; 9; XIII. 2. 5; 4. 5-25; *FGrHist* II B 260 F 41 'Porphyrios'; OGIS I. 4. Konuya ilişkin ayrıca bk. Bosworth 1993, 420-427.

Babil'de varılan uzlaşmaya göre Arrhidaios'un tek krallığı İskender'in öldüğünde 6 ya da 7 aylık hamile olan Roksane'nin IV. İskender'i doğurmasıyla sona ermiştir. Arrianos ve Deksippos, çifte krallığı IV. İskender'in doğumuyla başlatırken; Heidelberg özetleyicisi ise IV. İskender'in yönetebilecek yaşa gelene kadar Arrhidaios'un krallığı tek başına üstlendiğini belirtmektedir.

⁶⁵ Diod. XVII. 117. 3; XVIII. 2. 4; Curt. X. 5. 4; 6. 4-5; 6. 16-18; Iust. XII. 15. 12; XIII. 2. 5; Corn. Nep. *Eum.* II. 1; ayrıca bk. Anson 2015², 63 vd.; Meeus 2008, 46 dn. 30; 50; Roisman 2012, 61-86.

⁶⁶ Konuya ilişkin ayrıca bk. Meeus 2008, 54; 61-62 dn. 106.

Heidelberg özetleyicisi anlatımına; komutanların güç kavgasına indirgedikleri İskender imparatorluğunu, satrap sıfatıyla yönetmelerinin yolunu açan MÖ 323/322 yılında Perdikkas'ın Babil'de ve MÖ 320 yılında ise Antipatros'un Triparadeisos'ta gerçekleştirdiği satraplık atamalarıyla devam eder. Geriye kalan fragmanlardan olay örgüsünün diğer eserlerle neredeyse benzer bir paralellik ve tutarlılık teşkil ettiği anlaşılmaktadır. İskender'in annesi Olympias'ın emri sonucunda Philippos III Arrhidaios'un krallığının "6. yılı 4. ayında" eşi Eurydike'le birlikte öldürülmesiyle ilgili anlatısını Hieronymos'tan alması muhtemeldir. Zira Hieronymos'un eserini temel kaynak olarak kullanan ve bu temayı detaylarıyla aktaran önceli yazarlardan Diodoros'la (XIX. 11. 5) aynı tarihi "6 yıl 4 ay" vermiştir. Hem antik kaynaklar hem de kuneiform tabletlerinde Arrhidaios'un hükümdarlık süresine ilişkin bilgilerde kendi içinde benzer farklılıklar söz konusudur. Iustinus (XIV. 5. 10) da 'İskender'in ölümünden 6 yıl sonra' ibaresiyle Diodoros ve Heidelberg özetleyicisiyle yıl hususunda mutabaktır. Kronograflardan Eusebius'un Tyroslu Porphyrios'tan yaptığı Armenia versiyonuna göre Arrhidaios 8 yıl; Hellen anlatısına göre ise 7 yıl hükümdarlığından sonra öldürülür⁶⁷. Babil'de ele geçen Gökbilim Güncesi tabletlerden güneş tutulmasının kaydedildiği *Solar Saros*⁶⁸ tabletinde Arrhidaios'un MÖ 323/322 yılında başlayan krallığının ilk yılından MÖ 316/315 yılına denk gelen 8; ay tutulmalarının yazıldığı *Saros Canon*⁶⁹ ve fragman halinde Akkadça Uruk kral listesinde⁷⁰ ise MÖ 318/317 yılına tekabül eden 6 yıllık hükümdarlığından bahsedilir. İlk kısımları kırık olan *Diadokhoi Kroniği*'nde geriye kalan bölümlerde Arrhidaios'un krallığının 5. yılından 8. yılına kadarki olaylar kaydedilmiştir; yani bu tablette de 8 yıl saltanat sürdüğü belgelenmektedir⁷¹.

Heidelberg özetinde aktarılan bilgilerin büyük çoğunluğu diğer antik kaynaklarla teyit edilmekle birlikte bazı veriler ya yanlış kaydedilmiş ya da doğru değildir. Belki de güvenilirliği şüpheli olan farklı bir versiyondan alıntıdır. Heidelberg'deki en mühim hata Perdikkas öldükten sonra Ptolemaios'un Büyük İskender'in kız kardeşi Kleopatra'yla evlenmesi ve Kleopatra'yı aslında II. Philippos ile Olympias'ın kızıyken, Philippos ile son eşi olan Makedonali Kleopatra'nın kızı olarak betimlemesidir (*FGrHist* II B 155 F 4). II. Philippos'un Illyriyalı Eurydike/Audata'dan Kynnane, Pherailı Nicesipolis'ten Thessalonike, Molossialı Olympias'tan Kleopatra, Makedonali Kleopatra'dan Europa adında en az 4 kızının olduğu bilinmektedir (Ath. *Deiph.* XIII. 557b-e). Bunlardan Europa, Olympias tarafından doğduktan kısa süre sonra öldürüldü; II. Philippos, Kleopatra'yı Epeiros kralı ve amcası olan Aleksandros'la; Kynnane'yi Illyriyalı Perdikkas'ın oğlu IV. Amyntas'la evlendirdi⁷². Daha sonra Kynnane, Amyntas'tan olma kızı Adeia-Eurydike'yi Philippos III Arrhidaios'a verdi (Arr. *Succ.* F 9 (22-24). Olympias, eşinin ölmesiyle dul kalan kızı Kleopatra'yı MÖ yak. 321 yılında Per-

⁶⁷ *FGrHist* II B 260 F 3 (1-2) 'Porphyrios'= Euseb. *Arm.* p. 109. 8-113. 32: Arrhidaios 114. Olympiad'ların 2. yılında (MÖ 323/322) iktidara geldi. Onun hükümdarlığı 8 yıl sürdü; 115. Olympiad'ların 4. yılına (MÖ 317/316) kadar yaşadı. *FGrHist* II B 260 F 31 'Porphyrios'= Euseb. *Arm.* p. 114. 18-116. 11: İskender'den sonra Arideos (Arrhidaios) namıdiğer Philippos 7 yıl krallık yaptı. Konuya ilişkin ayrıca bk. Bauer 1914, 92-101; Bosworth 1992, 56 dn. 7; Yardley *et. al.* 2011, 205; Wheatley 2013, dn. 18, 19.

⁶⁸ Aaboe *et. al.* 1991, 24-31Text D.

⁶⁹ Strassmaier 1985, 66-67.

⁷⁰ Spek 2003, 289-346; Konuya ilişkin detaylı bilgi için ayrıca bk. Boiy 2000, 115-121; 2002, 249-255.

⁷¹ Grayson 1975, 115-117 Chronicle X; konuya ilişkin ayrıca bk. Bosworth 1992, 56-81; Boiy 2010, 2-7; Beaulieu 2018, 258.

⁷² Kleopatra: Iust. IX. 5. 8. 6; Kynnane/Kynane: Arr. *anab.* I. 5. 4; *Succ.* F 9 (22-24); Polyain. *strat.* VIII. 60; *FGrHist* 76 F 52= Ath. *Deiph.* XIII. 560f.

dikkas'la evlenmesi amacıyla Sardeis'e gönderdi⁷³. Thessalonike ise MÖ 316 yılında Kassandros'la evlenmek zorunda kaldı⁷⁴. Heidelberg'in aktarımının aksine Perdikkas suikast sonucu hayatını MÖ 320 yılında yitirirken Ptolemaios'un Kleopatra'yı evlenmeye ikna etmesi MÖ 308 yılında gerçekleşmiştir. Ancak bunu başaramadan Antigonos, hemen harekete geçip Sardeis satrabı vasıtasıyla İskender'in öz kızkardeşi Kleopatra'yı Sardeis'te öldürmüştür (Diod. XX. 37. 3-6)⁷⁵. Ptolemaios'un Kleopatra'yla evliliğine değinen Diodoros'tan sonraki diğer kaynaklar, Pseudo Kallisthenes ve Metz Epitome'nin *Liber de Morte*'sinde birleşen İskender Romansı'yla⁷⁶ ilgili yapıtlardır⁷⁷. Belki de Heidelberg yazarı veya özetleyicisi, Diodoros'un kuvvetle muhtemel Hieronymos'tan alıntılıdığı tarihsel verilerle İskender Romansı'ndaki bilgileri harmanlayıp tarihsel bir gerçeklik düzleminde bunları sentezlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda yazarın ya da özetleyicinin fragman 4'te, 1.-3. fragmanlarda yararlandığı belgelerden farklı ve tarihsel gerçekliği pek de güvenilir olmayan hikaye türü edebi metinleri de kullanması oldukça mümkün görülmektedir⁷⁸.

Heidelberg metninde yapılan küçük bir hata kişi adlarının karıştırılmasıdır: Susa satrabı, Antigenes olması⁷⁹ gerekirken Antigonos şeklinde zikredilmiştir (F 1 (4)). Bunla birlikte anlatım ifadesinin ya da metnin kısaltılmasının yol açtığı basit birtakım yanlışlar ise Kassandros'un Olympias, Roksane ve IV. İskender'i eşzamanda öldürdüğü tasviridir. *FGrHist* II B 155 F 2 (3): ὕστερον δὲ μετὰ καιρὸν ὀλίγον ἐφρονεῦθη καὶ αὐτὴ ἡ Ὀλυμπιάς σὺν τῇ νύμφῃ Πωξάνῃ καὶ τῷ ἐγγόνῳ Ἀλεξάνδρῳ ἀπὴνῶς παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιπάτρου τοῦ Κασάνδρου. Olympias, MÖ 316 yılında Pydna kuşatmasında ele geçirilince; IV. İskender ve Roksane ise MÖ yak. 310 yılında katledildi⁸⁰. Bir diğer hata, Thessaloni-

⁷³ Diod. XVIII. 25. 3-4; ayrıca bk. Iust. XIII. 6. 4-8; Arr. *Succ.* F 9 (21; 26) 'Arrianus'= Phot. *Bib.* 92. 69b.34-72a-b; Plut. *Eum.* III. 4-5; V. 4-5.

⁷⁴ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bk. Heckel-Yardley 2004, 31-34; Carney 2000, 123-128; Adams 2010, 210-211.

⁷⁵ Kleopatra MÖ yak. 321 yılında Makedonia'dan Perdikkas'la evlenmek amacıyla Sardeis'e geldiğinden itibaren MÖ 208 yılında Antigonos tarafından öldürülene kadar burada kalmıştır.

⁷⁶ İskender Romansı ya da Avam geleneği Büyük İskender'in hayatını ve edimlerini fantastik hikâyeler yazıp kralın başarılarını abartarak öven tarihyazımından ziyade hikâye tarzında edebi bir türdür. Bu yazım türünün öncülleri İskenderiyeli Kleitarkhos (*FGrHist* 137), başdümenci Onesikritos (*FGrHist* 134) ile başmabeyinci Khares'tir (*FGrHist* 125). Bu yazımın Ortaçağ'da yaygınlık kazanmasını Olynthoslu Kallisthenes'e atfedilen *İskender Romanı*'na borçludur. Zira Batı ve Doğu dünyası tarafından şaşkınlık verecek derecede yaygınlık kazanmış ve eseri Hellence'nin yanı sıra Aramice, Latince, Süryanice ve Etiyopya dilinde çevrilmiştir (Kallisthenes için bk. Nawotka 2017). İskender Romansı ile ilgili metinler için bk. Heckel 1988, 86-107; Stoneman 2008.

⁷⁷ Ps. Kall. (III. 33. 13; 15: Iul. Val. 3. 33 (1388-9, 1398-9 'Latince versiyonu') Αἴγυπτον δὲ Περδίκκῃ καὶ Λιβυκῆν [καὶ] Πτολεμαίῳ καὶ γυναῖκα τοῦτῳ Κλεοπάτρῃ τὴν ἀδελφὴν Ἀλεξάνδρου: Mısır'ı Perdikkas'a; Libya'yı ve İskender'in kız kardeşi Kleopatra'yı eş olarak Ptolemaios'a veriyorum. Metz *Epit.* [*Liber de Morte*] 117: *Aegyptiorum regnum Ptolemaeo trado et Cleopatram, sororem meam, uxorum do: Mısır krallığını Ptolemaios'a devrettim ve kız kardeşim Kleopatra'yı eş olarak ona verdim.* Her iki eserdeki bu pasajlar İskender'in son isteği ya da vasiyeti hakkındaki aktarımdan ibarettir. Kallisthenes'in yapıtındaki diğer çevirilerde Kleopatra'yla evlendirilmesi noktasında mutabık olunmakla beraber "Mısır'ı Ptolemaios'a verdim" şeklinde bir düzeltme söz konusudur. Konuya ilişkin ayrıca bk. Bosworth 2000, 218; 238-239; Wheatley 2013, 25; Nawotka 2017, 252-253.

⁷⁸ Konuya ilişkin ayrıca bk. Heckel-Yardley 2004, 26; Wheatley 2013, 25.

⁷⁹ Arrianos'un (*Succ.* F 9 (35)= Phot. *Bib.* 92. 69b.34-72a-b) anlatımına göre, Antipatros Perdikkas'a ilk saldıran Makedonia gümüş kalkanlılar birliğinin komutanı Antigenes'e bütün Susa'yı yönetmesi için verdi.

⁸⁰ Olympias'ın öldürülmesi için bk. Diod. XVII. 118. 2; XIX. 51. 5; Iust. XIV. 6. 11; Paus. I.11. 4; 25. 6; 9. 7. 2. IV.

keia (Selanik) kentinin Kassandros yerine eşi Thessalonike'nin kurmasıdır (F 2 (4)). Gerçekte Kassandros MÖ yak. 316 yılında Thermi Körfezi'nde küçük topluluklardan oluşan halkları zoraki bir araya getirmek suretiyle bir kent kurdu ve III. Amyntas'ın oğlu II. Philippos'un kızı olan eşinin adına izafeten buraya Thessalonikeia adını verdi⁸¹. Bunun yanı sıra Heiderberg özetleyicisi, Eumenes'e kraliyet ailesine yardım etmesi için mektup gönderenlerin Olympias, Philippos III Arrhidaios ve Roksane olduğunu kaydeder (F 3 (2)). Ancak önceli yazarlar üçüncü kişi olarak Roksane'den ziyade Polysperkhon'da hemfikirlidir⁸².

Sonuç olarak Ortaçağ gibi geç bir tarihte yazılmış Heidelberg özeti özgün değildir ve günümüze ulaşmış kaynaklar üzerindeki etkisi yok denecek kadar azdır. Buna karşın dikkat edilmesi gereken bazı belirgin tarihsel hatalar dışında, Diadokhoi tarihiyle ilgili kaynaklarla kıyaslandığında onlar kadar güvenilir veriler içerdiği; hatta olay örgüsünün neredeyse paralellik teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra metnin birtakım tarihsel detaylar içerdiği gözlenmektedir. Heidelberg yazarının çalışmasında başvurduğu kaynakları belirleyebilmek pek de mümkün değildir. Buna karşın Perdikkas'ın yüzüğüyle ilgili anlatısı ve Arrhidaios'un ölüm tarihindeki detaylar; ayrıca Kardialı Eumenes'le ilgili betimlenen olumlu portre ve olayların anlatımındaki üslup ve ifadelerin benzeyişi, Heidelberg metni üzerinde Kardialı Hieronymos'un etkisini ortaya koymaktadır.

Heidelberg *Epitome*'sinin Çevirisi

FGrHist II B 155 F 1: İskender ölünce geride onun eşleri ve Roksane'den olma henüz doğmamış çocuğu kaldı⁸³. İskender'i takip edenler kralın kim olacağı hususunda kavgaya tutuşunca⁸⁴ İskender'in

İskender ile Roksane'nin öldürülmesi için bk. Diod. XIX. 105. 2; Iust. XV. 2. 5; Paus. IX. 7. 3. Konuya ilişkin ayrıca bk. Anson 2014, 116.

⁸¹ Kassandros, Pydna zaferinin ardından MÖ 356 yılında II. Philippos tarafından işgal edilen, eski Korinthos kolonisi Potidaia'da yeni bir kent kurdu. Kente, II. Philippos'un başlattığı ve Büyük İskender'in de örnek alıp uyguladığı yeni kazanılan alanlarda kurulan kentlere kendi adını verme geleneğini sürdürerek Kassandreia adını verdi. Kesin tarihi bilinmemekle birlikte, muhtemelen MÖ yak. 316 yılında Thermi Körfezi'nde küçük topluluklardan oluşan halkları zoraki bir araya getirmesiyle bir kent kurdu ve eşinin adına izafeten buraya Thessalonike (Selanik) olarak zikretti (Strab. VII. F 21; 24; Diod. XIX. 52. 2-3).

⁸² Diod. XVIII. 57. 2 'Polysperkhon krallar adına bir mektup gönderip yardım talep eder'; 58. 1 'Olympias'; Corn. Nep. *Eum.* VI. 1-5 'Olympias'; Plut. *Eum.* XIII. 1 'Olympias, Polysperkhon ve kral Philippos'.

⁸³ İskender öldüğünde geride Herakles ve ölümünden dört ay sonra dünyaya gelecek olan IV. İskender olmak üzere iki erkek çocuğu kalmıştı. İskender Barsine'yi Roksane'den önce tanımıştır; onula ilişkisi daha uzun süreli ve resmidir. Barsine'nin babası Pers kralının erkek torunu ve Pers satrabı Artabazos'tur; annesi ise Rhodoslu paralı asker komutanlarından Memnon ve Mentor'un kız kardeşidir. Daskyleion satraplığını icra ederken Artabazos, Pers Kralı Artakserkses III Okhos'a isyana yeltenmiştir. Başarısız olunca eşi, çocukları ve kayınbiraderi Memnon ile Makedon kralı II. Philippos'un yanına kaçmıştır (Diod. XVI. 52. 3; Curt. VI. 5. 2-3; detaylı bilgi için ayrıca bk. Sarıkaya 2018, 314; 316 dn. 1312). Barsine Philippos'un sarayında büyümüştür. Bu nedenle Barsine ve İskender küçükken birbirlerini tanıyor olmalıdırlar. MÖ yak. 342 yılında Barsine'nin ailesi Asya'ya geri döndü (Diod. XVI. 52. 3-4), onların dönüşünü sağlayan ve Pers krallığının kıyı birliklerini yöneten dayısı Mentor ile evlendi. Evliliği çok uzun sürmedi, çünkü Mentor kısa bir süre sonra öldü (Diod. XVI. 52. 5-8). Ardından batı kıyılarının komutanı (Diod. XVII. 23. 5-6) diğer dayısı Memnon ile evlendi (Plut. *Alex.* XXI. 4). Memnon da Midili Kuşatması'nda ölünce (Plut. *Alex.* XXI. 4; ayrıca bk. Diod. XVII. 29. 4), Barsine ikinci kez dul kaldı ve Dareios'un sarayında kalmaya başladı. MÖ 333 yılındaki Issos Savaşı'ndan sonra Parmenion,

baba bir üvey kardeşi, daha sonra Philippos olarak adlandırılan Arrhidaios⁸⁵, İskender'in oğlu tahta

Damaskos'ta kral ailesi ve diğer seçkin Pers kadınlarıyla birlikte Barsine'yi de ele geçirdi (Plut. *Alex.* XXI. 4). İskender ile ilişkileri, Parmenion'un teşvikiyle Issos Savaşı'ndan sonra başlamış olmalıdır (Plut. *Alex.* XXI). Oğulları Herakles ise büyük olasılıkla MÖ yak. 327 yılında (Diod. XX. 20. 1) ya da daha sonra –Iustinus'un (XV. 2. 3)'deki pasajına göre ise en geç MÖ 324 yılında– doğmuş olmalıdır (ayrıca bk. Berve 1926, II 168 n° 353). Iustinus'un (XV. 2. 3) ilgili pasajı şöyledir: Deinde, ne Hercules, Alexandri filius, qui annos XIV excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniae vocaretur... *Kassandros, şimdi 14 yaşına giren İskender'in oğlu Herakles'in tahtı ele geçirmesi için davet edilmesinden korkuyordu...* Diodoros'a (XX. 20. 1) göre ise Herakles bu esnada 17 yaşındaydı. Polysperkhon MÖ 309 yılında IV. İskender ve Roksane'nin öldürülmesinin ardından Kassandros'un Makedonia üzerindeki etkisini bertaraf etmek amacıyla MÖ 323 yılından beri Pergamon kalesinde yaşayan Herakles'i Makedonia'ya getirdi (anne ve oğlu İskender'in ölümünden beri Pergamon'da olduklarına dair ayrıca bk. Iust. XIII. 2. 9). Ancak Kassandros'la ortak çıkarları sonucunda anlaşmaya varınca Kassandros'un Herakles'i öldürmesine müsaade etti (Diod. XX. 28. 1-4; ayrıca bk. Plut. mor. VII. 530d: De Vitioso 4 (530). Herakles'in öldürülmesiyle Argeadai hanedanlığı sona erdi.

Roksane MÖ 328 yılında Sogdiana kuşatması sırasında esir alınan Baktria soylularında Oksyatres'in kızıydı. İskender MÖ 327 yılının ilkbaharında eski Pers kralı III. Dareios'un eşlerinden sonra gördüğü Asya kadınları arasından sıra dışı güzelliği ve zarafetiyle dikkatleri üzerine çeken ve ilk görüşte âşık olduğu Roksane'yle Makedon geleneğinde hazırlanan bir düğünle evlendi (Arr. *anab.* IV. 19. 5; Curt. VIII. 4. 21-30; Metz. Ept.28-31; Plut. *Alex.* 47. 4-7; ayrıca bk. Diod. XVIII. 1. 3. 3; *FGrHist* II B 260 F 3 (1-2) 'Porphyrion'= Euseb. *Arm.* p. 109. 8-113. 32). İskender öldüğünde Roksane hamileliğinin 7 ya da 8. ayında (Curt. X. 6. 9 (*sextus mensis*); Iust. XIII. 2. 5 (*exacto mense*); ayrıca bk. Berve 1926, II 347; Bosworth 1993, 422 dn. 19; Carney 2000, 106-108; Heckel 2006, 241).

⁸⁴ Büyük İskender MÖ 11 Haziran 323 yılında, henüz 33 yaşındayken hayata gözlerini yumduğunda geride ne örgütlü bir imparatorluk ne de kurumsal anlamda bir otorite bırakmıştı; dahası öldüğü sırada tek erkek çocuğu olan, odalık olarak aldığı Barsine'den olma Herakles'i resmi halefi olarak da ilan etmemişti (Barsine'nin kralın odalığı durumu için bk. Plut. *Alex.* XXI. 4-5= *FGrHist* 139 F 11 'Aristobulos'; *Eum.* I. 3). Dolayısıyla İskender krallığında veraset çok karmaşık bir mesele halini alır. Eski Daskyleion satrabi Pharnabazos'un kızı olan Barsine, İskender'in resmi eşi olmadığı gibi Makedon asılı değil; üstelik bir Persliydi (Barsine'nin). Aynı durum resmi eşi olan Baktriyalı Roksane için de geçerliydi. Bunun yanı sıra Roksane, ilk çocuğuna hamileydi ve doğal olarak çocuğun cinsiyeti henüz bilinmemekteydi. Dolayısıyla Makedon komutanların, kralın Asyalı karılarından doğan çocuklarını kral olarak kabul etmeleri pek de mümkün görülmemekteydi; bilhassa Pers kanı taşıyan Herakles'in Makedonlar üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlayan kral yetkisiyle donatılması imkânsızdı. Hellenler nezdinde bir insanın kentin vatandaşı sayılması için annesi ile babasının yerli ahaliden olması gerekmektedir. Ebeveynlerden herhangi biri kentin vatandaşı değilse, onlardan doğan çocuklar genelde gayri meşru kabul ediliyordu. Bu nedenle her ne kadar Roksane'nin oğlu IV. İskender, Barsine'den doğan Herakles'ten daha fazla saygı görmesine rağmen, Makedonlar nazarında İskender'in her iki oğlu da krallık tahtını hak etmiyorlardı. Nitekim İskender ve Herakles Asya'nın ele geçirilişinde birer tutsaktan ibaretlerdi (Curt. X. 6. 13-14). Arrhidaios, III. Philippos unvanıyla kral ilan edildi ve birkaç ay sonra Roksane'nin erkek bebeği İskender adını alarak amcasıyla birlikte çifte kral oldu. Böylelikle soylarını Herakles'e bağlayan Argeadai soyundan gelen her iki adayın hükümdarlığı temsili olarak Makedon komutanları ve aristokrasinin onayını aldı.

⁸⁵ İskender'in ölümünden takriben dört ay sonra (Ekim 323 yılında) dünyaya gelen IV. İskender ile "çifte kral" ilan edilen Arrhidaios, II. Philippos'un siyasal bütünlüğü perçinlemek adına yaptığı bir dizi evlilikleri arasında Thessalialı Philine'den dünyaya gelmiştir. Deksippos (*FGrHist* II A 100 F 8 (1)= Phot. *Bib.* 82. p. 64a21-b32) Arrhidaios'un annesinin Larissalı Philine olduğunu belirtir; Plutarkhos (*Alex.* LXXVII. 5) annesinin ismini

çıkacak yaşa (*helikia*) erişinceye kadar kral olarak atandı⁸⁶. (2) Ancak Arrhidaios aptal biri ve aynı zamanda epilepsi olduğu için, Perdikkas kraliyet işlerinin vasisi/deneticisi (*epimeletes*) ve koruyucusu (*epitropos*) olarak seçildi, zira İskender diğer komutanlar arasında en fazla Perdikkas'a güvendiğinden dolayı ona ölmek üzereyken kendi yüzüğünü vermişti⁸⁷. (3) Perdikkas iyice düşünüp taşındıktan sonra bütün satraplığı 24'den fazlasına bölerek her bir komutana yönetmesi için bir satraplık vermişti. Böylece onlar kendileri için tahsis edilen satraplıklarına gittikten sonra onların her biri yapabildiği kadar kendi teritoryumlarının sınırlarını genişletmeye başladı. Bu yüzden Perdikkas büyük bir ordu topladıktan sonra Ptolemaios'la savaşa için Mısır'a gitti. Ancak orada kendi adamları tarafından suikasta uğrayarak öldürüldü. (4) Antipatros kralların vesayetini (*epimeleia*) devraldıktan sonra kendisi iyice düşünüp taşınarak Perdikkas tarafından paylaştırılan satraplıkları, Ptolemaios ve Lysimakhos haricinde, zira bunları değiştiremedi, her komutana başka birini vererek yeniden düzenledi/değiştirdi. Diğerlerinin arasında Susa satraplığını Antigonos'a⁸⁸, Babil satraplığını Seleukos'a verdi; ancak kendi oğlu Kassandros'u *khiliarkhos* olarak atadı.

(5) Kısa bir süre sonra Antipatros öldüğünde Polysperkhon kraliyet işlerinin himayesi ve vesayetini (*epitrope kai epimeleia*) devraldı, onun yönetimi esnasında Olympias, Arrhidaios'u ve onun eşi Eurydike'yi⁸⁹ haince öldürdü. Ardından Kassandros kraliyet görevlilerinden/maiyetindekilerden bazılarını rüşvet vererek Olympias'ı, Roksane'yi ve Roksane'nin oğlu, (Büyük) İskender'in oğlu, bütün krallığın halefi olması gereken (IV.) İskender'i haince öldürttü. İskender'in annesi Olympias'ın [ölümünden sonra?] Makedonia'da bu olaylar oldu. Bunun üzerine satraplıklarda bir kargaşa vuku buldu, komutanlar birbirlerine karşı suikast düzenliyor, kendi topraklarına başkalarını ekliyorlardı; daha acımasız olanlar daha büyük ordular topluyor ve daha güçsüzleri öldürüyorlardı. Antigonos kendi oğlu Demetrios Poliorketes'la (Kentleri Kuşatan) birlikte diğerlerinden daha fazla güç elde etti. Bundan dolayı Antigonos kendini kral olarak adlandırdı ve taç (*diadem*) taktı⁹⁰. Ancak diğerleri

Philinne şeklinde kaydeder. İskender'in ölümünün ardından geçici kral ilan edilince III. Philippos şeklinde anılmaya başlanmıştır. Iustinus (XIII. 2. 11) da Arrhidaios'u epilepsi ile özdeşleştirilen '*valetudo maior*' şeklinde tasvir eder. Buna karşın Arrhidaios genelde antik kaynaklarda yarım akılı bir şekilde yansıtılmaktadır (Diod. XVIII. 2. 2; App. Syr. 52 [261]; *FGrHist* II B 260 F 3 (2) '*Porphyrios*'). Dedikodulara bakılırsa aslında küçükken oldukça zeki ve hoş bir çocuk olan Arrhidaios, İskender'in annesi Olympias'ın ona enjekte ettiği birtakım ilaçlarla sonradan aptallaşmıştır (Plut. *Alex.* LXXVII. 5; ayrıca bk. *FGrHist* II B 156 F I (1) '*Arrianos*'). Konuya ilişkin ayrıca bk. Bosworth 2002, 30 dn. 9.

⁸⁶ Antik yazarlar İskender öldükten hemen sonra cereyan eden olaylar hususunda mutabık oldukları gibi olayları aynı ya da benzer ifadelerle betimlemişlerdir. Örneğin bk. *FGrHist* II B 260 F 3 (1-2) '*Porphyrios*'= Euseb. *Arm.* p. 109. 8-113. 32: İskender öldüğünde Pharnabazos'un kızı Pharsine'den (Barsine) doğma Herakles ve İskender öldüğünde henüz doğmamış olan Baktria kralı Oksyartes'in kızı Roksane'de olma İskender kaldı. Konuya ilişkin başlıca kaynaklar için bk. Diod. XVIII. 2. 1-4; Iust. XII. 15. 1; 9; XIII. 2. 5; Curt. X. 6. 9; 6. 21; Arr. *Succ.* F I (1-12)= Phot. *Bib.* 92. 69a-69b; *FGrHist* II A 100 F 8 (1) '*Deksippos*'= Phot. *Bib.* 82. p. 64a21-b32; App. Syr. 9 [52].

⁸⁷ Bu anekdot esasen şu yazarların aktarımından bilinmektedir Diod. XVII. 117. 3; XVIII. 2. 4; Curt. X. 5. 4; 6. 4; 6. 17; Iust. XII. 15. 12; Corn. Nep. *Eum.* II. 1; Lucian. *Dial. mort.* 13. (391).

⁸⁸ Susa satrapı Antigenes'tir; Antigonos değildir.

⁸⁹ Arrhidaios ve Eurydike'nin evliliğine ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Arr. *Succ.* F 9 (22-23)= Phot. *Bib.* 92. 69b.34-72a-b; Polyain. VIII. 60; Diod. XIX. 52. 5.

⁹⁰ Antigonos MÖ 306 yılında kendisi kral unvanını aldığı anda, ilerleyen yaşından dolayı ve bir kralın ölümünün

ondan daha aşağıda görülmemek için onlar da taç taktılar ve kendilerini kral olarak adlandırdılar; şöyle ki Ptolemaios Mısır ve Suriye’de, Lysimakhos Trakya’da, Seleukos Babil’de⁹¹. Seleukos, Antigonos öldükten sonra bütün Asya’yı hükmetti ve sırasıyla onun oğulları.

FGrHist II B 155 F 2: Makedonlar öldükten sonra İskender’in naaşını, masraflara ve süse bol altın ve gümüş verip onun cesedini oldukça görkemli donatarak Babil’den Aleksandria’ya (İskenderiye) taşıdılar. Büyük ve çok sayıda muhafızla birlikte ona eşlik ettiler. (2) Ardından Roksane’yi İskender ile kendisinden doğma namıdır (IV.) İskender olarak adlandırılan oğluyla birlikte oradan Makedonia’ya gönderdiler. Ayrıca üvey annesi Olympias tarafından kendi eşi Eurydike’yle birlikte acımasızca öldürülene kadar 6 yıl 4 ay koruyucularla (*epitropoi*) birlikte krallık yapan Philippos Arrhidaios’u da yolladılar. (3) Ondan kısa bir süre sonra Antipatros’un oğlu Kassandros tarafından Olympias’ın bizzat kendisi, gelini Roksane ve torunu İskender’le birlikte acımasızca öldürüldü. (4) Kassandros bu cinayetlerden sonra Büyük İskender’in baba bir üvey kız kardeşi Thessalonike’le evlendi⁹². Bu Thessalonike, daha sonra Thessalonike kentini kurdu; onun eşi Kassandros da Kassandria kentini kurdu.

ardından veraset probleminin önemli bir sorun olacağı bilinciyle oğlu Demetrios’u varisi olarak atadı (Errington 2017, 68).

⁹¹ Antigonos Monophthalmos, MÖ 307 yılında oğlu Demetrios komutasında kazanılan Kıbrıs Savaşı’nın zaferini, kral (*basileus*) unvanını meşrulaştırmak için seçerek MÖ 306 yılında kendisi ve oğlu Demetrios’un Orontes’teki Antigoneia’da kral unvanını beyan etti (Diod. XX. 53. 2-4; Plut. *Demetr.* XVII. 2-XVIII. 1; *Syll*^P 344 ‘MÖ 303’; Demetrios için bk. Diod. XX. 53. 2; *Syll*^P 337= *IG* VII 2419 str. 30 ‘MÖ yak. 232’). Büyük İskender, Pers kralı III. Dareios’u 1 Ekim 331 yılında vuku bulan Gaugamela Savaşı’nda yendikten sonra kendini “βασιλεὺς δὲ τῆς Ἀσίας: *Asya’nın kralı*” ilan etti (Plut. *Alex.* XXXIV. 1). Perslerden aldığı; ancak Pers krallarından kendini ayırmak amacıyla *tiara* yerine kendi hükümdarlığının temsili sembolü olarak seçtiği keten saç bandını (*diadem*) taktı. Antigonos da selefini model alarak ilk kez taç diye bu keten bandı takmaya başladı (*IG* II² 471). Rakipleri MÖ yak. 304 yılında Ptolemaios (Diod. XX. 53. 3; *Syll*^P 390 str. 11= *IG* XII 7, 506 str. 11), Lysimakhos (Diod. XX. 53. 4; Plut. *Demetr.* XVIII. 3; *IG* XII 6, 1, 155 str. 1 ‘MÖ 283/282’), Seleukos (Plut. *Demetr.* XVIII. 3; *I.Didyma* 424 str. 10) ve Heidelberg özetinde belirtilmeyen Kassandros (Plut. *Demetr.* XVIII. 4; *IG* II² 641 str. 13-14) da derhal onun izinden gittiler. Kral unvanını aldılar ve kral gibi giyinmeye başladılar. Böylelikle tek bir krallık yerine beş ayrı krallık ortaya çıktı. Mısır Ptolemaios; Makedonia Kassandros; Trakya’dan Hellespontos’a kadar olan bölge Lysimakhos, Ege’den Fırat’a kadar uzanan bölge Antigonos ve Fırat’tan Hindistan’a kadar olan bölge ise Seleukos’un egemenliği altına girdi. Böylelikle İskender’in fethettiği topraklar bağımsız güç merkezlerine bölündü ve tek bir imparatorluk halefleri arasında bir ülküden öteye gidemedi (Bosworth 2005, 216 vd.; Haake 2012, 299-302).

⁹² MÖ 316 yılında Kassandros Pydna’yi kuşatmasıyla buraya sığınmış olan Olympias, torunu IV. İskender ve gelini Roksane ile üvey kızı Thessalonike’yi de ele geçirdi. Kassandros zafer kazanan ordusunun huzurunda bir mahkeme kurarak Olympias’ı ölüm cezasına çarptırıp kararı derhal yürürlüğe koydu. Genç İskender ile annesini ise Amphipolis’e gönderdi. Burada onlar, gözlerden uzak ve muhaliflerin dikkatini çekmeyecek şekilde gözetim altında tutuldu. Kassandros, Makedonia’daki hâkimiyetini artırmak amacıyla kısa bir süre sonra II. Philippos’un Olympias’tan olmayan kızı Thessalonike ile evlendi. Bu şekilde kendisini II. Philippos’a bağlamış olup Olympias ve IV. İskender’den ayrıldığını resmen ilan etmekteydi (Diod. XIX. 35-36; 49-52). MÖ 311 yılında Kassandros, IV. İskender büyüyene kadar Avrupa başkomutanı ilan edildi (Diod. XIX. 105. 1). Ardından önünde önemli bir problem teşkil eden IV. İskender’i annesi Roksane’yle birlikte öldürdü (konuya ilişkin bk. Diod. XIX. 105. 1; Iust. IX. 2. 5; Paus. IX. 7. 2). Ayrıca bk. Adams 2010, 214-215.

FGrHist II B 155 F 3: İskender'in halefleri ve komutanlarından zeki biri olan Eumenes, İskender'in ölümünden sonra bile İskender'e içten bağlılığını sürdürdü, kraliyet işlerine karşı gelenlerle çoğu kez savaştı; büyük/çetin savaşlarda zafer kazandı ve Makedonların büyük komutanlarını yendi. (2) Ardından Antigonos gözünü hırs bürüdüğü ve gücünü artırmak için krallık adını/yetkisini el geçirmek isteyince kraliyet ailesi, yani Olympias, Philippos Arrhidaios ve Roksane, kraliyet mektupları vasıtasıyla Eumenes'ten yardım istediler. Eumenes onların istekleri doğrultusunda hareket edip Babil'in ötesindeki satraplıklara gitti ve orada büyük bir ordu topladıktan sonra Antigonos'la savaştı. İki ya da üç kez zafer kazanmıştı, eğer Eumenes'in dostlarından bazıları tuzak kurup onu tutuklamasalar ve Antigonos'a teslim etmeselerdi, belki de Antigonos'u tamamen ortadan kaldırabilirdi. Bu olaydan sonra Antigonos gücünü aşırı derecede arttırdı ve herkes için/tamamen yenilmezdi.

FGrHist II B 155 F 4: Daha önce de belirtildiği gibi, Ptolemaios Mısır'da Perdikkas'ı yendikten sonra istediği kadar Perdikkas'ın ordusundan aldı, aynı zamanda Büyük İskender'in baba bir üvey kız kardeşi, Perdikkas'ın karısı Kleopatra'yı da aldı ve diğer eşleriyle birlikte bu kadını evlilik bağıyla sahiplendi. Bizzat Kleopatra, Philippos'un ancak Kleopatra olarak adlandırılan diğer eşinden olma bir kızıydı.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- App. (= Appianus, *Rhomaika*)
Mithr. (= *Mithridateios*) *Syr.* (= *Syriake*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Appian's Roman History*. With an English translation by H. White I-IV. Cambridge, Mass.-London 1912-1913 (The Loeb Classical Library).
- Arr. *anab.* (= Arrianos, *Anabasis*)
 Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Arrian*. With an English translation by P. A. Brunt I-II. Cambridge, Mass.-London 1976-1983 (The Loeb Classical Library).
Anabasis Alexandri, I-IV, vol. I. With an English translation by E. I. Robson Cambridge, Mass.-London 1929-1967 (The Loeb Classical Library).
- Arr. *succ.* (= Arrianos, *Historia successorum Alexandri*)
 Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Arrianus'un "İskender'den Sonraki Olaylar" Adlı Eseri: Tà μετὰ Ἀλέξανδρον/ Historia Successorum Alexandri*. S. Sarıkaya, *Cedrus* 1 (2013), 329-345.
- Ath. *Deip.* (= Athenaios, *Deipnosophisticarum Epitome*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Deipnosophists*. With an English translation by C. B. Gulick, vol. I-VII. Cambridge, Mass.-London 1927-1999⁶. (The Loeb Classical Library).
Athenaei Deipnosophisticarum Epitome. Rec. S. P. Peppinki I-II. Leiden 1937-1939.
- Cic. *Brut.* (= Cicero, *Brutus*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Cicero. Brutus. Orator*. Translated by G. L. Hendrickson – H. M. Hubbell. Loeb Classical Library 342. Cambridge, Mass.-London 1939.
- Corn. Nep. *Eum.* (= Cornelius Nepos, *Eumenes*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Great Generals of Foreign Nations*. With an English Translation by J. C. Rolfe. Cambridge, Mass. 1966 (The Loeb Classical Library).
- Curt. (= Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Quintus Curtius Rufus*. With an English translation by J. C. Rolfe. Cambridge, Mass.-London 1946 (The Loeb Classical Library).
 Quintus Curtius Rufus, *The History of Alexander*. Translated by J. Yardley. With an introduction and notes by W. Heckel. London, New York 1984.
- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliotheca historica*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Bibliotheca historica*. F. Vogel – K. T. Fischer (post I. Bekker – L. Dindorf), *Diodori bibliotheca historica*, Leipzig 1888–1906.
 Diodorus of Sicily. Trans. C. H. Oldfather, vols. I-VI; C. H. Sherman, vol. VII; C. B. Welles, vols. VIII; R. M. Geer, vols. IX-X; F. R. Walton, vols. XI-

- XII. Cambridge, Mass.-London 1933-2004⁷.
 (= Diogenes Laertios)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lives of Eminent Philosophers*. With an English translation by R. D. Hicks, vol. I-II. Cambridge, Mass.-London 1935-2005¹¹ (The Loeb Classical Library).
 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çev. C. Şentuna. İstanbul 2003.
- Dion. Hal. *ant.*
 (= Dionysios Halikarnassos, *Antiquitates Romanae*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus*. Ed. and translated by E. Carry, vols. I-VII. Cambridge, Mass.-London, I 2001⁶ (The Loeb Classical Library).
- Dion. Hal. *Comp.*
 (= Dionysios Halikarnassos, *De compositione verborum*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Die Lehre von den drei Wortfügungsarten. Untersuchungen zu Dionysios von Halikarnaß, De compositione verborum*. Ed. K. Pohl. Tübingen 1968.
- Euseb. *chron.*
 (= Eusebios, *Chronicorum*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Eusebi, *Chronicorum* (Liber Prior). Ed. A. Schoene. Berlin 1875.
Eusebius' Chronicle. Translated from Classical Armenian by Robert Bedrosian. Long Branch: New Jersey 2008.
- FGrHist
Die Fragmente der griechischen Historiker. Kullanılan Metin: F. Jacoby. I-XV. Berlin-Leiden 1923-1958.
- Ioseph. *Ant. Iud.*
 (= Flavius Iosephus Historicus, *Antiquitates Iudaicae*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Jewish Antiquities*. With an English translation by H. St. J. Thackeray IV-IX. London, New York 1930-1939 (The Loeb Classical Library).
- Ioseph. *Cont. Ap.*
 (= Iosephus, *Contra Apionem*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Against Apion*. With an English translation by H. St. J. Thackeray. Cambridge, Mass.-London 1976 (The Loeb Classical Library).
Flavii Iosephi opera, vol. 5. Ed. B. Niese. Berlin: Weidmann 1889.
- Iust.
 (= Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. With an English translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- Iust.
 (= Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. With an English translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- Lucian. *Marc.*
 (= Lucianus Samosathenus, *Macrobii*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lucianus*. Ed. C. Jacobitz, I-III vol., Leipzig: Teubner 1896-7; Ed. J. Sommer-Brodth, I-III vol., Berlin 1886-99; Ed. N. Nilén, Leipzig: Teubner 1906-. *Scholia in Lucianum*. Ed. H. Rabe, Leipzig: Teubner 1906.

- Metz *Epit.* *Metz Epitome, Incerti Auctoris Epitoma Rerum Gestarum Alexandri Magni.* Ed. P. H. Thomas. Leipzig 1965.
- Paus. (= Pausanias, *Periegesis tes Hellados*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pausanian Description of Greece.* With an English translation by W. H. Jones I-V. London, New York 1918-1935 (The Loeb Classical Library).
- Phot. *Bib.* (= Photios, *Bibliotheka*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Photios, *Bibliotheka.* Ed. R. Henry, Paris 1971.
Photius, *The Bibliotheca.* A selection translated with notes by N. G. Wilson. London 1994.
- Plut. (= Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*)
Alex. (= Aleksandros) *Demetr.* (= Demetrius)
Dem. (= Demosthenes) *Eum.* (= Demetrius)
Per. (= Perikles)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarch's Lives.* With an English translation by B. Perrin, vols I-XI. Cambridge, Mass.-London, vols I 2005⁹, II 2001⁸, III 2001⁹, IV 2000⁷, V 2004⁶, VI 2001⁷, VII 1999⁹, VIII 1989⁹, IX 2002⁷, X 2000⁶, XI 2002⁷ (The Loeb Classical Library).
- Polyain. *strat.* (= Polyainos, *Strategemata*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Strategemata.* Eds. E. Woelfflin and J. Melber, *Polyaeni strategematon libri viii.* Leipzig: Teubner, 1887 (repr. Stuttgart: 1970): 2-301, 305-425.
Polyaenus's Strategems of War. With an English translation by R. Shepherd. Chicago 1974.
- Polyb. (= Polybios, *Historiai*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Histories.* With an English translation by W. R. Paton I-VI. Cambridge, Mass.-London 1922 vd. (The Loeb Classical Library).
- Pomp. Trog. *prolog.* (= Pompeius Trogus, *Prologues*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Prologues to the Philippic History of Trogus.* With an English translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- Ps. Kall. (= Pseudo-Kallisthenes)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Hellenice metin için bk. Arriani *Anabasis et Indica ex optimo codice Parisino emendavit et varietatem eius libri retulit* Fr. Dübner. *Reliqua Arriani et scriptorum de rebus Alexandri M. fragmenta collegit, Pseudo-Callisthenis historiam fabulosam ex tribus codicibus nunc primum edidit, Itinerarium Alexandri et indices adjecit* Carolus Müller. Paris 1846.
Historia Alexandri Magni, I: Recensio Vetusta. Ed. W. Kroll. Berlin 1926.
Iulius Valerius'un Latince metin için bk. *Juli Valeri Alexandri Polemi, res gestae Alexiandr Macedonis, translatae ex Aesopo Graeco. Accedunt collatio Alexandri cum Dindimo, Rege Bragmanorum, per litteras facta, et epistola Alexandri ad Aristotelem, magistrum suum, de itinere suo et de situ Indiae.* B. Kuebler. Leipzig 1888.

- Sen. *Ep.* (= Seneca, *Epistles*)
Kullanılan Metin ve Çevirileri: *Moral Epistles*. With an English translation by J. W. Basore, vols. I-III. Cambridge, Mass.-London, vols. I 2003⁸, II 2001¹⁰, III 2001⁶ (The Loeb Classical Library).
- Strab. (= Strabon, *Geographika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Geography of Strabo*. With an English translation by H. L. Jones I-VIII. London, New York 1917- 1932 (The Loeb Classical Library).

Modern Literatür

- Aaboe *et. al.* 1991 A. Aaboe, J. P. Britton, J. A. Henderson, O. Neugebauer - A. Sachs, *Saros Cycle Dates and Related Babylonian Astronomical Texts* (TAPS 81, 6). Philadelphia 1991.
- Adams 2010 W. L. Adams, "Alexander's Successors to 221 BC 208". Şurada: *A Companion to Ancient Macedonia*. Eds. J. Roisman-I. Worthington. Oxford (2010) 208-224.
- AH *Achaemenid History*. Leiden 1983-.
- Anson 2014 E. M. Anson, *Alexander's Heirs: The Age of the Successors*. Oxford 2014.
- Anson 2015² E. M. Anson, *Eumenes of Cardia: A Greek among Macedonians*. Leiden-Boston 2015² (Mnemosyne Supplements).
- Arslan 2007 M. Arslan. *Memnon, Herakleia'sı ve Yorumlanması*. İstanbul 2007.
- Arslan 2015 M. Arslan, "Herakleia Pontike'li Historiograflar ve Eserleri". Şurada: *Vir doctus anaticus. Studies in memory of Sencer Şahin*. Eds. B. Takmer *et al.* İstanbul (2015) 144-156.
- Bar-Kochva 2010 B. Bar-Kochva, *The Image of the Jews in Greek Literature: The Hellenistic Period*. London 2016.
- Bauer 1914 G. Bauer, *Die Heidelberger Epitome. Eine Quelle zur Diadochengeschichte*. Leipzig 1914.
- Baynham 1995 E. Baynham, *An Introduction to the Metz Epitome: its Traditions and Value*. *Antichthon* 29 (1995) 60-77.
- Beaulieu 2018 P.-A. Beaulieu, *A History of Babylon 2200 BC-AD 75*. Oxford 2018.
- Berve 1926 H. Berve, *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*, vol. II. Munich 1926.
- Biedl 1948 A. Biedl, "Der Heidelberger cod. Pal. gr. 129- die Notizensammlung eines byzantinischen Gelehrten". *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft* 3 (1948) 100-105.
- Billows 1990 R. A. Billows, *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. Berkeley-Los Angeles 1990.
- Boiy 2000 T. Boiy, "Dating Methods during Early Hellenistic Period". *JCS* 52 (2000) 115-121.
- Boiy 2002 T. Boiy, "Early Hellenistic Chronography in Cuneiform Tradition". *ZPE* 138 (2002) 249-255.
- Boiy 2004 T. Boiy, *Laatachaemenidisch en hellenistisch Babylon: Portreet van een Mesopotamische stad in een cultureel spanningsveld* (PhD Dissertation Katholieke Universiteit, Leuven 2000). İngilizce Çevirisi: *Late Achaemenid and Hellenistic Babylon* (OLA 136). Leuven 2004.

- Boiy 2010 T. Boiy, "Royal and satrapal armies in Babylonia during the Second Diadoch War. The Chronicle of the Successors on the events during the seventh year of Philip Arrhidaeus (= 317/316 BC)". *JHS* 130 (2010) 1-13
- Boiy 2013 T. Boiy, "The Diadochi History in Cuneiform Documentation". Şurada: *After Alexander: The Time of the Diadochi (323-281 BC)*. Eds. V. A. Troncoso – E. M. Anson. Oxford (2013) 7-16.
- Bosworth 1992 A. B. Bosworth, "Philip III Arrhidaeus and the Chronology of the Successors". *Chiron* 22 (1992) 55-81.
- Bosworth 1993 A. B. Bosworth, "Perdiccas and the Kings". *CQ* 43 (1993) 420-427.
- Bosworth 2000 A. B. Bosworth, Ptolemy and the Will of Alexander. Şurada: *Alexander the Great in Fact and Fiction*. Eds. A. B. Bosworth - E. J. Baynham. Oxford (2000) 207-241.
- Bosworth 2002 A. B. Bosworth, *The Legacy of Alexander. Politics, Warfare, and Propaganda under the Successors*. Oxford 2002.
- Bosworth 2005 A. B. Bosworth, *Conquest and Empire: The Reign of Alexander the Great*. Cambridge University 1988. *Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri: Fetih ve İmapartorluk*. Çev. H. Çalışkan. Ankara 2005.
- Breisach 2009 E. Breisach, *Historiography*. The University of Chicago 1994. *Tarihyazımi*. Çev. H. Koçak. İstanbul 2009.
- Brown 1947 T. S. Brown, "Hieronymus of Cardia". *American Historical Review* 52 (1947) 684-696.
- Brunt 1980 P. A. Brunt, "On Historical Fragments and Epitomes". *Classical Quarterly* 30 (1980) 477-494.
- Burstein 1989 S. M. Burstein, *Agatharchides of Cnidus*, London: Hakluyt 1989.
- Carney 2000 E. D. Carney, *Women and Monarchy in Macedonia*. Norman - Oklahoma 2000.
- Dubischar 2016 M. Dubischar, "Preserved Knowledge: Summaries and Compilations". Şurada: *A Companion to Greek Literature*. Eds. M. Hose – D. Schenker. Oxford (2016) 427-440.
- Goralski 1989 W. J. Goralski, "Arrian's Events After Alexander: Summary of Photius and Selected Fragments". *Ancient World* 19 (1989) 81-101.
- Grayson 1975 A. K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*. Locust Valley, New York: J. J. Augustin Publisher 1975.
- Haake 2012 M. Haake, "Diadem und Basileus. Überlegungen zu einer Insignie und einem Titel in hellenistischer Zeit". Şurada: *Das Diadem der Hellenistischen Herrscher*. Ed. A. Lichtenberger-K. Martin. Bonn (2012) 293-313.
- Hammond 1988 N. G. L. Hammond, "The Legacy of Alexander and the outbreak of Civil War". Şurada: *A History of Macedonia: 336-167 B.C.* Eds. N. G. L. Hammond-F. W. Walbank. Oxford (1988) 95-122.
- Hau 2016 L. I. Hau, "Fragmentary Hellenistic Historiography". Şurada: *Moral History from Herodotus to Diodorus Siculus*. Edinburgh University Press (2016) 124-168.
- Heckel 1988 W. Heckel, *The Last Days and Testament of Alexander the Great: A Prosopographic Study*. Stuttgart 1988.
- Heckel 2006 W. Heckel, *Who's Who in the Age of Alexander the Great*. Blackwell Publishing. Oxford 2006.

- Heckel-Yardley 2004 W. Heckel-J. C. Yardley, *Alexander the Great: Historical Sources in Translation*. Oxford 2004.
- Heinemann 2010 U. Heinemann, *Stadtgeschichte im Hellenismus: Die lokalhistoriographischen Vorgänger und Vorlagen Memnons von Herakleia*. München 2010.
Historia
Zeitschrift für alte Geschichte. Stuttgart.
- Hornblower 1981 J. Hornblower, *Hieronymus of Cardia*. Oxford 1981.
I. Didyma
A. Rehm, *Didyma, zweiter Teil: Die Inschriften*, Ed. R. Harder. Berlin 1958.
- IG *Inscriptiones Graecae, consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ed. maior: I-IV., VII., IX., XI., XII., XIV.* Berlin 1873-1939.
- Jacoby 1913 F. Jacoby, "Hieronymos von Kardia". *RE VIII/2* (1913) col. 1540-1560.
JCS
Journal of Cuneiform Studies. New Haven 1947-
JHS
Journal of Hellenic Studies. London.
JRS
Journal of Roman Studies. London.
- Köhler 1890 U. Köhler, "Über die Diadochengeschichte Arrians". *SB Berlin* (1890) 557-588.
- Lendering 2018 J. Lendering, *Alexander de Grote: de ondergang van het Perzische rijk*. Amsterdam 2004. *Büyük İskender*. Çev. B. Sengir. İstanbul 2018³.
- Martin 2005 G. Martin, "Antipater after the Lamian War: New Readings in Vat. Gr. 73 (Dexippus Fr. 33)". *Classical Quarterly* 55 (2005) 301-305.
- Martin 2006 G. Martin, *Dexipp von Athen. Edition, Übersetzung und begleitende Studien*. Tübingen. 2006.
- Meeus 2008 A. Meeus, "The Power Struggle of the Diadochoi in Babylon, 323 BC". *Ancient Society* 38 (2008) 39-82.
- Meeus 2009 A. Meeus, "Some Institutional Problems concerning the Succession to Alexander the Great: "Prostasia" and Chiliarchy". *Historia* 58 (2009) 287-310.
- Millar 1969 F. Millar, "P. Herennius Dexippus". *JRS* 59 (1969) 12-29.
- Nawotka 2017 K. Nawotka, *The Alexander Romance by Ps.-Callisthenes: A Historical Commentary*. Leiden-Boston 2017 (Mnemosyne Supplements).
- Ogden 2017 D. Ogden, *The Legend of Seleucus*. Cambridge 2017.
OGIS
Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae. Ed. W. Dittenberger. I-II. Leipzig 1903-1905.
- Opelt 1962 I. Opelt, "Epitome". *Şurada: Reallexikon für Antike und Christentum* 5 (1962) 944-973.
- Pownall 2013 F. Pownall, "Duris of Samos and The Diadochi". *Şurada: After Alexander: The Time of the Diadochi (323-281 BC)*. Eds. V. A. Troncoso – E. M. Anson. Oxford (2013) 43-56.
- RE *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart (München).
- Reitzenstein 1904 R. Reitzenstein, *Poimandres: Studien zur griechisch-ägyptischen und frühchristlichen Literatur*. Leipzig 1904.
- Roisman 2010 J. Roisman, "Hieronymus of Cardia: Causation and Bias from Alexander to his Successors". *Şurada: Philip II and Alexander the Greatfather and son, lives and afterlives*. Eds. E. Carney-D. Ogden. Oxford (2010) 135-148.

- Roisman 2012 J. Roisman, *Alexander's Veterans and the Early Wars of the Successors*. University of Texas Press. Austin 2012.
- Rosen 1967 K. Rosen, "Political Documents in Hieronymus of Cardia (323-302 B.C.)." *Acta Classica* 10 (1967) 41-94.
- Sarıkaya 2013 S. Sarıkaya, *Arrianus'un "İskender'den Sonraki Olaylar" Adlı Eseri: Τὰ μετὰ Ἀλέξανδρον/Historia Successorum Alexandri*. *Cedrus* I (2013) 329-345.
- Sarıkaya 2016 S. Sarıkaya, "Küçük Asya'da Diadokhoi Savaşları: Kardialı Eumenes'in Savaş Stratejisi". Şurada: *Vir doctus anaticus. Studies in memory of Senecer Şahin*. Eds. B. Takmer et. al. İstanbul (2016) 736-753.
- Sarıkaya 2018 S. Sarıkaya, *Anadolu'da Persler: Daskyleion Satrapiği*. İstanbul 2018.
SB Berlin *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*.
- Schwahn 1931 W. Schwahn, 'Diyillos'. *Philologus* 86 (1931) 145-168.
- Simonetti Agostinetti 1993 A. Simonetti Agostinetti, *Flavio Arriano, gli eventi dopo Alessandro*. Rome 1993.
- Spek 2003 R. J. van der Spek, "Darius III, Alexander the Great and Babylonian Scholarship". *AH* XIII (2003) 289-346.
- Stoneman 2008 R. Stoneman, *Alexander the Great. A Life in Legend*. New Haven 2008.
- Strassmaier 1985 J. N. Strassmaier, "Der Saros-Canon Sp. II, 71". *ZA* 10 (1985) 64-69.
Syll³ W. Dittenberger, *Sylogge Inscriptionum Graecarum*, İlk edisyon: Leipzig 1883 (Syll¹); 2. Eds. 3 cilt 1898-1901 (Syll²); 3. Eds. F. Hiller von Gaertringen et al. 4 cilt 1915-24 (Syll³).
- TAPS *Transactions of the American Philosophical Society*.
- Treadgold 1980 W. T. Treadgold, *The Nature of the Bibliotheca of Photius*. New York 1980.
- Treu 1889 M. Treu, "Griechische Sprichwörter". *Philologus* 47 (1889) 193-201.
- Varona-Domínquez 2013 P. Varona-O. P. Domínquez, "Deconstructing Photios: Family Relationship and Political Kinship in Middle Byzantium". *Revue des études byzantines* 71 (2013) 105-148.
- Wheatley 2013 P. Wheatley, "The Heidelberg Epitome: A Neglected Diadoch Source". Şurada: *After Alexander: The Time of the Diadochi (323-281 BC)*. Eds. V. A. Troncoso – E. M. Anson. Oxford (2013) 17-29.
- Wilson 1994 N. G. Wilson, *Photius: The Bibliotheca*. London 1994.
- Yardley et. al. 2011 J. C. Yardley, P. V. Wheatley – W. Heckel, *Justin: Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. Vol. II. Books 13-15: *The Successors to Alexander the Great*. Oxford 2011.
- ZA *Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete*. Berlin 1886-.
- ZPE *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. Bonn 1967-.